

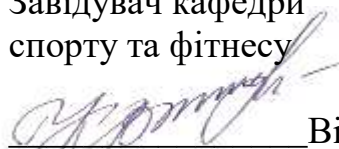
КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ЗДОРОВ'Я, ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ
КАФЕДРА СПОРТУ ТА ФІТНЕСУ

Мукоїд Юлія Володимирівна
студентка групи ТДм-1-24-1.4д

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ
ЗАСТОСУВАННЯ ДОПІНГУ У ФЕХТУВАННІ

кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
другого (магістерського) рівня
зі спеціальності 017 – Фізична культура і спорт

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри
спорту та фітнесу

 Вікторія БІЛЕЦЬКА
Протокол засідання кафедри № 11А
«21» листопада 2025 р.

Науковий керівник:
к.н.ф.в., Іваненко Г.О.

Київ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ДОПІНГУ У СПОРТІ.....	6
1.1. Поняття, види та класифікація допінгу.....	6
1.2. Роль міжнародних та національних організацій у боротьбі з допінгом.....	19
1.3 Наслідки застосування допінгу для спортсменів у фехтуванні.....	34
Висновок до першого розділу.....	40
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	42
2.1. Методи дослідження.....	42
2.2. Організація дослідження.....	43
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ДОПІНГУ У ФЕХТУВАННІ.....	46
3.1 Стратегія попередження застосування допінгу у фехтуванні та методи просвітницької роботи серед спортсменів, тренерів та спортивних лікарів.....	46
3.2 Аналіз рівня обізнаності спортсменів, які займаються фехтуванням щодо негативного впливу застосування допінгу.....	50
3.3 Розробка рекомендацій для удосконалення профілактичних заходів у фехтуванні.....	67
Висновки до третього розділу.....	70

РОЗДІЛ	4.	ОБГОВОРЕННЯ	РЕЗУЛЬТАТІВ
ДОСЛІДЖЕННЯ.....	71		
ВИСНОВКИ.....			73
СПИСОК		ВИКОРИСТАНИХ	
ДЖЕРЕЛ.....	75		
ДОДАТКИ.....			81

ВСТУП

Актуальність. Актуальність теми дослідження зумовлена зростаючою проблемою застосування допінгу у спорті, яка має негативні наслідки для здоров'я спортсменів, порушує принципи чесної конкуренції та ставить під загрозу репутацію спортивних змагань як на національному, так і на міжнародному рівнях. Фехтування, як високотехнічний та інтелектуально насичений вид спорту, не є винятком і також стикається з викликами, пов'язаними з використанням заборонених речовин, що потребує особливої уваги науковців, тренерів та спортивних організацій.

Незважаючи на наявність міжнародних і національних антидопінгових програм, проблема недостатньої поінформованості спортсменів, тренерів та фахівців щодо шкоди допінгу та неоднозначного ставлення до його використання залишається актуальною. Дослідження в цій галузі дозволяють не лише виявляти фактори ризику застосування заборонених препаратів, але й розробляти превентивні заходи, що сприяють формуванню етичної свідомості спортсменів і зміцненню чесної конкуренції у спортивних змаганнях.

Фехтування, яке поєднує фізичну витривалість, технічну майстерність та стратегічне мислення, вимагає від спортсменів високого рівня підготовки та самодисципліни [19; 20]. Використання допінгу у цьому виді спорту підриває не лише спортивні результати, а й моральні та

психологічні основи тренувального процесу, негативно впливає на психологічний стан спортсменів, створює ризик формування залежності та порушує принципи спортивного етикету.

Аналіз сучасної спеціальної літератури дозволяє відзначити, що проблема допінгу у спорті є предметом численних наукових досліджень, які висвітлюють питання фізіологічних, психологічних і соціальних наслідків застосування заборонених речовин [5; 6; 7; 8; 33; 34; 38; 40]. Досліджено механізми дії різних допінгових препаратів, їх вплив на організм спортсмена, а також шляхи інтеграції освітніх програм і превентивних заходів у підготовку спортсменів [12; 13; 15; 28;]. Особливу увагу приділено формуванню у молодих спортсменів ціннісного ставлення до власного здоров'я, моральної відповідальності та дотримання принципів чесної гри [16; 18; 27;].

Національні спортивні організації України здійснюють активну роботу щодо впровадження антидопінгових програм, організації навчально-освітніх заходів та підвищення кваліфікації тренерів і спортсменів. Водночас потреба у систематичному науковому аналізі та оцінці ефективності таких заходів залишається надзвичайно важливою, що обумовлює актуальність подальших досліджень у сфері боротьби з допінгом у спорті та, зокрема, у фехтуванні. Так, дослідження проблеми допінгу у фехтуванні має не лише наукове, а й практичне значення, оскільки спрямоване на забезпечення безпечних умов для спортивної діяльності, збереження етичних і моральних принципів спорту, а також підвищення рівня професійної підготовки спортсменів та тренерів у контексті сучасної антидопінгової політики.

Метою даної роботи є теоретичне обґрунтування та практичне розроблення організаційно-методичних засад профілактики застосування допінгу у фехтуванні.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі **завдання**:

- розглянути поняття, види та класифікацію допінгу;
- проаналізувати роль міжнародних та національних організацій у боротьбі з допінгом;
- здійснити дослідження рівня обізнаності спортсменів щодо негативного впливу застосування допінгу;
- сформулювати рекомендації щодо удосконалення профілактичних заходів про запобігання використанню допінгу у фехтуванні.

Об’єктом дослідження є процес профілактики застосування допінгу у фехтуванні.

Предметом дослідження – рівень обізнаності спортсменів і ефективність організаційно-методичних підходів до попередження застосування допінгу.

Методи дослідження. У дослідженні застосовано комплекс методів: аналіз наукової літератури, нормативно-правових актів та інформаційних ресурсів мережі Інтернет – для визначення теоретико-методологічних засад проблеми; синтез та узагальнення – для систематизації отриманих знань; анкетування – з метою збору емпіричних даних щодо обізнаності та ставлення спортсменів до допінгу; статистичні методи – для кількісної обробки результатів. Використання цих методів забезпечило валідність і надійність дослідження, а також дало змогу отримати комплексне уявлення про проблему.

Практична значущість роботи полягає у можливості використання її результатів для покращення освітніх програм, організації просвітницьких заходів та підвищення ефективності антидопінгової діяльності у фехтуванні. Отримані висновки та рекомендації можуть слугувати підґрунтям для подальших досліджень та впровадження у практику спортивних організацій.

База дослідження. Дослідження проводилося на базі дитячо-юнацької спортивної школи з фехтування «Динамівець». У дослідженні взяли участь 20 спортсменів.

Структурно робота складається з чотирьох основних розділів, у яких послідовно розглядаються теоретичні засади проблеми, методологія дослідження та організаційно-методичні підходи до попередження застосування допінгу у фехтуванні.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ДОПІНГУ У СПОРТІ

1.1. Поняття, види та класифікація допінгу

У сучасному спорті боротьба за високі досягнення іноді переходить межі дозволеного, що зумовлює зростання актуальності проблеми допінгу. Використання заборонених речовин і методів для штучного підвищення фізичної працездатності спортсменів не лише порушує принципи чесної конкуренції, але й загрожує здоров'ю самих спортсменів. Щоб ефективно протидіяти цьому явищу, важливо чітко розуміти, що таке допінг, які існують види допінгу та як вони класифікуються за сучасними стандартами. Розгляд цих аспектів дозволяє краще усвідомити масштаби проблеми та сформулювати підґрунтя для розробки ефективних заходів контролю й профілактики.

Сьогодні спорт перетворився на потужну індустрію, яка функціонує як розгалужена система створення спортивних досягнень. У цей процес залучені не лише спортсмени й тренери, а й медики, психологи, науковці та менеджери. Високі спортивні результати вимагають колосальних фізичних і психологічних зусиль, після яких організм часто не в змозі

самостійно відновитися – без використання фармакологічної підтримки. Це й стало ключовим чинником поширення допінгу в сучасному спорті. Загалом суспільство дійшло висновку, що подібні втручання у природний хід змагань і результати є неприйнятними й потребують чіткого контролю, обмежень і навіть заборон. Аргументи на користь заборони допінгу ґрунтуються на кількох головних засадах: допінг є формою обману й порушенням спортивної етики; він шкодить здоров'ю самих спортсменів; негативно впливає на тих, хто не вдається до заборонених засобів; а також створює загрозу для суспільства загалом [12, с. 615; 38, с. 108].

Допінг (від англ. Doping, що походить від dore – давати стимулюючі речовини) – це застосування натуральних або синтетичних сполук, які сприяють досягненню максимальних спортивних результатів. Хоч ці речовини і не класифікуються як наркотики, вони здатні суттєво активізувати роботу нервової та ендокринної систем, а також тимчасово підвищувати м'язову силу. До допінгу також належать засоби, що прискорюють синтез м'язового білка після фізичних навантажень [38, с. 109]. Відповідно до визначення Медичної комісії Міжнародного олімпійського комітету, допінгом вважається введення в організм спортсмена фармакологічних засобів будь-яким способом – ін'єкційно, перорально чи через інгаляції – з метою штучного підвищення фізичної працездатності та спортивних показників. До допінгу також зараховують різноманітні втручання та маніпуляції з біологічними рідинами організму [29].

Як зазначають О. К. Сметана та В. М. Фаріонов, у сучасних умовах допінг вже не є суто індивідуальною практикою спортивних лікарів – це стало частиною добре налагодженої системи науково-методичного та медичного забезпечення. Деякі фахівці медичної галузі наполягають на легалізації окремих фармакологічних засобів, аргументуючи це тим, що вони можуть допомогти спортсменам витримувати надмірні

навантаження, знижувати чутливість до болю, а також сприяти швидшому лікуванню травм і процесу відновлення. Водночас відомо, що не всі допінгові речовини мають сприятливий вплив на організм [38, с. 110].

С. Г. Тимчик і А. С. Луценко, аналізуючи визначення терміна, зазначають, що «допінг у спорті» передбачає не лише вживання заборонених речовин, але й наголошують на ключовій його ознаці – забороні на використання. Окрім цього, дослідники розглядають допінг ширше, включаючи до цього поняття не лише речовини, які вводяться в організм, а й певні методи та процедури. У результаті їх визначення допінгу включає «заборонені фармакологічні препарати, методи та процедури, що використовуються з метою стимуляції фізичної та психічної працездатності й досягнення завдяки цьому високого спортивного результату» [39, с. 108]. На думку В. М. Сергієнко, «допінг – активна речовина, способи і методи штучного підвищення спортивної працездатності, які здійснюють побічні впливи на організм» [37, с. 517]. Так, автор насамперед акцентує увагу на шкідливому впливі допінгу на здоров'я людини, яка його застосовує.

Г. Г. Сенько Г. Г. Визначає допінг як «використання заборонених речовин, прекурсорів та їх аналогів, методів і механізмів штучного впливу на центральну нервову систему з метою короткочасного стимулювання фізичних та психічних властивостей організму» [36, с. 123]. А. В. Гета вважає, що до допінгу можуть відноситися як офіційно зареєстровані засоби та методи, які легально призначаються і застосовуються в медичній практиці для лікування хвороб і травм, так і незаконні [15, с. 210].

Досить нестандартною є точка зору В. Самошкіа, В. Мелешка та А. Гвоздака, які трактують допінг у спорті як соціальну проблему та визначають його як «штучний вірус, що містить потрібний ген, здатний інфікувати людину, внаслідок чого підвищується рівень кисню в організмі та, відповідно, зростає витривалість» [33, с. 144].

З вище наведеного стає зрозуміло, що поняття допінгу досі не має єдиного усталеного визначення та викликає певні труднощі в інтерпретації. Це зумовлено, передусім, великою кількістю різновидів допінгових речовин, методів та способів їх застосування. Окрім того, стрімкий розвиток фармакології постійно породжує нові форми допінгу. Таким чином, слід визнати, що на сьогодні ані теорія, ані практика антидопінгової діяльності не виробили універсального визначення, яке б охоплювало всі аспекти цього явища. Враховуючи цю теоретичну неоднозначність, звернемося до етимології терміна «допінг» і наявних міжнародно-правових формулювань, що використовуються в сучасній антидопінговій практиці.

Допінг у спорті – це давня проблема, яка й досі залишається серйозним викликом для всієї спортивної спільноти. Застосування заборонених речовин або методів з метою підвищення фізичної результативності спортсменів підриває фундаментальні цінності спорту – чесну гру, рівноправність учасників та принципи здорової конкуренції [45, с. 731]. Так, згідно п. 9 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про антидопінгову діяльність у спорті», допінг у спорті трактується як «випадок порушення одного або кількох антидопінгових правил, зокрема:

- наявність забороненої речовини або її метаболітів чи маркерів у допінг-пробі, відібраний у спортсмена;
- використання або спроба використання спортсменом забороненої речовини чи забороненого методу;
- призначення або спроба призначення спортсмену в будь-який час забороненої речовини чи забороненого методу, що заборонені у змагальному чи позазмагальному періоді;
- призначення або спроба призначення спортсмену під час змагань забороненої речовини чи забороненого методу, що заборонені лише у змагальному періоді;

- втручання або спроба втручання у процедуру допінг-контролю;
- розповсюдження або спроба розповсюдження будь-якої забороненої речовини чи забороненого методу;
- володіння забороненою речовиною або забороненим методом спортсменом чи допоміжним персоналом спортсмена за відсутності дозволу на терапевтичне використання;
- співучасть чи спроба співучасті у порушенні антидопінгових правил;
- ухилення від процесу відбору проб, відмова або неявка для відбору допінг-проби без поважних причин після оповіщення належним чином уповноваженою особою;
- три випадки порушень вимог надання інформації протягом 12 місяців про своє місцезнаходження спортсменом, включеним до реєстраційного пулу тестування;
- заборонена співпраця з допоміжним персоналом спортсмена, який відсторонений за порушення антидопінгових правил;
- вчинення спортсменом чи іншою особою дій, спрямованих на перешкоджання здійсненню повідомлення або дії, спрямовані на дискредитацію, переслідування особи, яка інформує уповноважені органи про можливе порушення антидопінгових правил або недотримання вимог Всесвітнього антидопінгового кодексу, або вчинення будь-яких дій, спрямованих проти спортсмена чи іншої особи, яка повідомила про можливе порушення антидопінгових правил або невідповідність Всесвітньому антидопінговому кодексу» [1].

Хоча допінг має давню історію, що сягає кількох століть, саме сучасні наукові й технологічні досягнення значно ускладнили цю проблему. На сьогодні спортсмени разом із тренерами отримали широкий доступ до різноманітних засобів та методик, здатних тимчасово підвищити їхню фізичну форму. Проте подібні втручання нерідко пов'язані з

серйозними ризиками для здоров'я, а в окремих випадках можуть навіть мати летальні наслідки [44, с. 563; 40, с. 272].

Спортсмен може бути підданий допінг-контролю в будь-який час і в будь-якому місці – як під час офіційних змагань, так і поза їх межами. Частота таких тестувань протягом року не регламентується фіксованими нормами, а визначається індивідуальними планами, що формуються антидопінговими організаціями відповідно до стратегії нагляду та ризик-орієнтованого підходу. Встановлене використання заборонених речовин наразі тягне за собою дискваліфікацію спортсмена строком на два роки. У разі повторного порушення санкції можуть бути значно жорсткішими, аж до довічного відсторонення від участі у змаганнях. Втім, навіть такі заходи дисциплінарного характеру не є достатніми для повного подолання проблеми використання допінгу у спорті. Так, А. Басаманович у своєму дослідженні виокремлює, що допінгові засоби класифікуються за механізмом їх дії на декілька основних груп, «зокрема:

1) Анаболічні стероїди – це синтетичні похідні тестостерону, які сприяють інтенсивному нарощуванню м'язової маси та збільшенню силових показників. До прикладу, метандростенолон, оксандролон, станозолол;

2) Стимулятори – препарати, що підвищують загальну витривалість, зменшують відчуття втоми та стимулюють нервову систему. Серед них – амфетаміни, ефедрин, кокаїн, метилгексанамін;

3) Гормони та метаболічні модулятори – речовини, що впливають на енергетичний обмін і здатні посилювати вироблення еритроцитів або інші метаболічні процеси (інсулін, еритропоєтин, гіпоксія-індуковані фактори);

4) Діуретики – засоби, що застосовуються для швидкого зниження маси тіла або як маскуючі агенти для інших заборонених речовин. Наприклад: фуросемід, хлорталідон, ацетазоламід;

5) Пептидні гормони – використовуються для стимуляції м'язової гіпертрофії, відновлення тканин і покращення регенерації. Типовими прикладами є соматотропін (гормон росту) та інсуліноподібний фактор росту IGF-1;

6) Бета-2 агоністи – препарати, які покращують бронхіальну прохідність, дихання та підвищують витривалість, зокрема сальбутамол, формотерол, кленбутерол;

7) Каннабіноїди – можуть використовуватися з метою зниження стресу, тривожності чи як анальгетики. Серед таких речовин – тетрагідроканнабінол (ТГК), канабідіол;

8) Наркотичні анальгетики – забезпечують тимчасове знеболення, що дозволяє спортсмену продовжувати змагальну діяльність попри травми чи біль. Найбільш відомі з них – морфін, оксикодон, фентаніл;

9) Бета-блокатори – знижують частоту серцевих скорочень, зменшують симптоми тривожності та нервової збудливості, що особливо актуально у видах спорту, де потрібна висока концентрація та точність (пропранолол, атенолол)» [10, с. 29].

У сучасному спортивному середовищі до допінгових засобів зараховують низку фармакологічних препаратів, що використовуються з метою підвищення спортивної результативності за рахунок штучного впливу на фізіологічні функції організму. Так, А. В. Гета у своєму дослідженні відзначає, що основними категоріями таких засобів є:

– анаболічні стероїди та інші гормональні анаболізуючі речовини, які сприяють нарощуванню м'язової маси та збільшенню сили;

– бета-блокатори, що використовуються для зниження тривожності, стабілізації серцевого ритму і зменшення тремору, особливо у видах спорту, де важлива точність;

– діуретики, які здебільшого застосовуються для швидкого зниження маси тіла та як маскуючі агенти, що ускладнюють виявлення інших допінгових речовин у біологічних зразках;

– наркотичні анальгетики, що тимчасово зменшують біль і дозволяють спортсменам продовжувати участь у змаганнях, навіть у разі травм чи перевтоми;

– стимулятори – до яких належать препарати, що активують центральну нервову систему, симпатоміметики та деякі анальгетики, – їх застосування пов'язане з підвищенням рівня збудження, покращенням концентрації, витривалості й фізичної працездатності [15, с. 209].

Окрім фармакологічних засобів, до допінгових методів належать певні технологічні втручання, які не передбачають безпосереднього введення речовин, однак так само спотворюють природний баланс організму. Найбільш поширеними серед них є кров'яний допінг, що включає трансфузії (вливання) власної або донорської крові для підвищення рівня гемоглобіну й транспортної здатності кисню; а також фармакологічні, хімічні та механічні маніпуляції з біологічними рідинами, які проводяться з метою змінення результатів допінг-контролю або впливу на метаболічні процеси [15, с. 209].

З урахуванням цілей та механізмів застосування, допінгові засоби умовно поділяють на дві основні функціональні групи. Перша група охоплює препарати, що застосовуються безпосередньо в період змагань і призначені для короткочасної стимуляції працездатності, підвищення психічного та фізичного тону спортсмена. До таких засобів, як правило, належать стимулятори та деякі наркотичні речовини. Друга група включає препарати тривалого застосування, які використовуються у процесі підготовки до змагань – у тренувальний період – з метою нарощування м'язової маси, прискорення відновлення після навантажень, підвищення толерантності до стресових факторів та адаптації до граничних фізичних

навантажень. В основному йдеться про анаболічні стероїди, гормональні модулятори та засоби, що впливають на метаболізм [15, с. 209].

Наприкінці вересня 2024 року Всесвітнє антидопінгове агентство (далі – WADA) офіційно оприлюднило Список заборонених субстанцій і методів на 2025 рік, який був схвалений Виконавчим комітетом WADA під час засідання, що відбулося 12 вересня 2024 року. Даний нормативний документ набуде чинності з 1 січня 2025 року і є ключовим інструментом у міжнародній боротьбі з допінгом у спорті, встановлюючи перелік речовин і методів, заборонених як під час змагань, так і поза ними, а також у окремих видах спорту [49].

Разом із основною редакцією Списку були опубліковані й допоміжні документи, які мають на меті забезпечити прозорість та полегшити розуміння змін, що відбулися порівняно з попереднім роком. Зокрема, було представлено Резюме основних змін і пояснювальних приміток до Списку заборонених субстанцій і методів на 2025 рік, що надає аналітичний огляд оновлень, доповнень та коригувань, внесених порівняно з редакцією 2024 року [9]. Крім того, WADA опублікувало Програму моніторингу на 2025 рік, яка містить перелік речовин, що не входять до Списку заборонених, однак перебувають під ретельним наглядом агентства з метою виявлення потенційних тенденцій зловживання ними у спортивному середовищі. Така програма є превентивним механізмом, що дозволяє WADA оперативно реагувати на появу нових загроз чесності спорту [48].

У Пояснювальних примітках до Списку заборонених субстанцій і методів на 2025 рік, опублікованих WADA, було висвітлено низку суттєвих змін, які є результатом систематичного перегляду актуальної наукової, медичної та спортивної інформації. Такі зміни спрямовані на удосконалення антидопінгової політики, підвищення обізнаності

спортсменів та членів їх команд, а також зниження ризику ненавмисного порушення антидопінгових правил [47].

Перш за все, було здійснено уточнення та розширення окремих категорій речовин у Списку. До таких класів, як S0 (Недозволені речовини), S4 (Гормональні та метаболічні модулятори), S5 (Сечогінні та маскуючі засоби) та S6 (Стимулятори), включено додаткові приклади речовин, які не змінюють суті категорій, але деталізують їх зміст. Такий підхід має на меті підвищення прозорості та зрозумілості переліку для спортсменів, медичних працівників, тренерів та антидопінгових фахівців, забезпечуючи точнішу ідентифікацію потенційно заборонених речовин у складі медичних препаратів або харчових добавок. Наприклад, у категорії S0 можуть фігурувати новітні хімічні сполуки, що не пройшли клінічні випробування та не мають дозволу на медичне використання, а в S4 розширено приклади речовин, які впливають на гормональний гомеостаз чи обмін речовин [47].

Другою важливою зміною є уточнення режиму дозування формотеролу – інгаляційного β_2 -агоніста, який дозволено застосовувати з терапевтичною метою за певних умов. Хоча максимальна добова доза препарату залишається незмінною (54 мкг на день), були змінені рекомендації щодо інтервалів між дозами, що має ключове значення для дотримання правил терапевтичного використання та уникнення порушення допустимих концентрацій у сечі. Це спрямовано на гармонізацію клінічного застосування препарату при лікуванні бронхіальної астми та забезпечення рівних умов для всіх спортсменів [47].

Третьою новинкою стало перегляд ставлення до донорства крові та її компонентів. Відтепер донорські процедури, включаючи методи, пов'язані з аферезом, не вважаються забороненими методами, якщо вони проводяться у спеціалізованих і акредитованих медичних установах. Раніше подібні практики могли трактуватися як потенційна форма

маніпуляції кров'ю (наприклад, автологічне переливання), що підпадає під категорію M1 (маніпуляції з кров'ю). Нове тлумачення сприяє більш чіткому розмежуванню між добровільним донорством та методами, що мають на меті штучне підвищення фізичної працездатності спортсмена [47].

Ще одним суттєвим уточненням стало включення гідрафінілу до категорії неспецифічних стимуляторів (S6). Це означає, що дана речовина визнається такою, що здатна неспецифічно стимулювати центральну нервову систему та потенційно покращувати спортивні результати. Відтак, застосування гідрафінілу спортсменами буде розцінюватися як порушення антидопінгових правил, навіть за відсутності чіткої терапевтичної мети. Водночас, у 2025 році було чітко уточнено статус гуанфацину — антигіпертензивного засобу, що також застосовується в лікуванні синдрому дефіциту уваги з гіперактивністю (СДУГ). Ця речовина офіційно не включена до переліку заборонених, що має принципове значення для спортсменів, які проходять курс відповідної медикаментозної терапії. Така декларація знімає попередню невизначеність, пов'язану з її використанням [47].

Останнім важливим уточненням стало виключення бета-блокаторів зі списку заборонених у таких дисциплінах, як лижний спорт та сноубординг. Попередньо ці препарати були заборонені у спортивних дисциплінах, де можливе зменшення тремтіння чи контроль над серцевим ритмом могло дати перевагу. Наразі WADA переглянуло наукові підстави таких обмежень, дійшовши висновку про недоцільність заборони бета-блокаторів у зазначених видах спорту, ймовірно, через їхню недостатню ефективність у покращенні результатів в умовах сучасного спортивного середовища [47]. Так, внесені зміни є результатом інтеграції новітніх наукових досліджень, клінічної практики та практичних викликів у сфері допінг-контролю. Вони демонструють прагнення WADA до забезпечення

справедливості в спорті, мінімізації ризиків для спортсменів та підвищення гнучкості антидопінгової політики відповідно до розвитку фармакології та спортивної медицини.

WADA реалізує щорічну системну процедуру перегляду Списку заборонених субстанцій і методів, яка є важливою складовою глобальної антидопінгової політики. Цей процес розпочинається вже з перших місяців календарного року, зокрема з січневої координаційної зустрічі, й триває до офіційної публікації оновленого Списку, яка традиційно відбувається до 1 жовтня. Оприлюднення нового Списку за три місяці до набуття ним чинності забезпечує достатній час для адаптації спортсменів, медичних працівників, тренерів та інших представників спортивної спільноти до змін, внесених у документ. Процедура оновлення Списку має чітку багаторівневу структуру, що базується на принципах наукової доказовості, міждисциплінарності та прозорості. Центральну роль у цьому процесі відіграє Група експертів WADA зі Списку, яка включає провідних фахівців у галузі спортивної медицини, фармакології, біохімії, токсикології та суміжних дисциплін. Її діяльність ґрунтується на аналізі новітніх наукових і медичних досліджень, клінічних випробувань, фармакокінетичних даних, а також на вивченні актуальних тенденцій у використанні субстанцій у спорті [41].

Окрему увагу експерти приділяють даним, отриманим у межах співпраці з правоохоронними органами, спеціалізованими розвідувальними підрозділами, прикордонними службами, фармацевтичними компаніями, науковими лабораторіями та виробниками спортивного харчування. Завдяки такій мультиагентній взаємодії WADA має змогу своєчасно виявляти потенційно небезпечні речовини або методи, які ще не отримали широкого розповсюдження, але вже становлять ризик для доброчесності спортивного процесу. На основі зібраної інформації формується проект оновленого Списку, який

розсилається ключовим зацікавленим сторонам – міжнародним федераціям, національним антидопінговим організаціям, спортсменам, тренерам, медичним працівникам. Цей етап є частиною відкритого консультативного процесу, під час якого сторони можуть надати зауваження, пропозиції та аргументи щодо можливих змін. Після розгляду всіх отриманих коментарів проект Списку повертається до Комітету з охорони здоров'я, медицини та досліджень (Health, Medical and Research Committee, HMR), який здійснює повторний аналіз та формує остаточні рекомендації [41].

Фінальне рішення щодо затвердження нового Списку ухвалюється Виконавчим комітетом WADA під час вересневого засідання. Лише після цього оновлений документ набуває офіційного статусу. Згідно з установленими критеріями, речовина або метод можуть бути включені до Списку, якщо вони задовольняють щонайменше два з трьох наведених нижче критеріїв:

- вони мають потенціал підвищити або реально підвищують спортивну результативність;
- вони становлять реальну або потенційну загрозу здоров'ю спортсмена.
- їх використання суперечить етичним принципам спорту та порушує дух спорту – концепцію, що передбачає чесність, повагу до правил, гідність та рівність можливостей [41].

Після офіційної публікації Списку, вся відповідальність за дотримання його положень покладається на самих спортсменів. Згідно з принципом об'єктивної відповідальності (англ. Strict liability), атлет несе повну відповідальність за наявність будь-якої забороненої речовини у своєму організмі, незалежно від наміру, обізнаності чи джерела потрапляння цієї речовини. Аналогічно, члени команди спортсмена (тренери, лікарі, масажисти, менеджери тощо) також можуть бути

притягнуті до відповідальності у випадках, коли буде доведено їхню причетність до порушення антидопінгових правил. У разі виникнення сумнівів щодо статусу певної субстанції чи методу, WADA наголошує на необхідності оперативного звернення до відповідної антидопінгової організації – міжнародної федерації або національного антидопінгового агентства – для отримання консультації. Такий підхід дозволяє мінімізувати ризики ненавмисного порушення антидопінгових правил і підтримувати високі стандарти доброчесності в спорті [41].

Отже, проблема допінгу в спорті є однією з найгостріших і водночас найскладніших у сучасному спортивному середовищі. Попри тривалу історію існування цього явища, з розвитком науки та технологій воно набуває нових форм, що потребують постійного перегляду підходів до контролю й запобігання. Застосування допінгових речовин та методів не лише порушує етичні принципи спортивного змагання, а й створює серйозні загрози для фізичного й психічного здоров'я спортсменів, а також дискредитує саму ідею чесної гри. У ході роботи було розглянуто основні поняття, види та класифікації допінгу відповідно до міжнародних стандартів, зокрема WADA. Систематизація допінгових засобів за механізмом дії дозволяє глибше зрозуміти способи їх впливу на організм, ризики, пов'язані з їх вживанням, та складнощі, які постають перед органами допінг-контролю.

1.2. Роль міжнародних та національних організацій у боротьбі з допінгом

У сучасному спортивному світі допінгова проблема набула глобального масштабу, ставши викликом не лише для спортсменів і тренерів, а й для міжнародної спільноти загалом. Застосування заборонених речовин з метою покращення спортивних результатів підриває основні принципи чесної гри, рівності та етичності, на яких

ґрунтується спорт. У зв'язку з цим дедалі більшої ваги набуває діяльність як міжнародних, так і національних організацій, покликаних контролювати ситуацію, виявляти порушення та формувати ефективні механізми запобігання допінгу.

На сьогодні ключовим суб'єктом боротьби з допінгом на глобальному рівні виступає WADA. Поряд із ним значну роль відіграють і регіональні організації, які враховують особливості окремих територій, що дозволяє адаптувати міжнародно-правові механізми до конкретних умов і, відповідно, підвищити їхню ефективність. Водночас наразі не існує окремої спеціалізованої міжурядової організації, яка б займалася виключно проблемами допінгу в спорті. Серед найвпливовіших міжурядових структур, що здійснюють антидопінгову діяльність, слід назвати ООН та її спеціалізовану установу – ЮНЕСКО. Характерною рисою цих організацій є те, що боротьба з допінгом не є їхньою основною метою, а лише однією з численних сфер діяльності. Проте завдяки їх авторитету, глобальному охопленню та співпраці з профільними неурядовими структурами, антидопінгова політика виводиться на високий міжнародний рівень та забезпечується її більша результативність [9, с. 107].

Відповідно до п.п. 2, 3 ст. 1 Статуту ООН, «до одних із найважливіших цілей її діяльності віднесено, зокрема, розвиток дружніх відносин між націями, здійснення міжнародного співробітництва у вирішенні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру, заохочення й розвиток поваги до прав людини й основних свобод для всіх, незалежно від раси, статі, мови і релігії» [4]. Починаючи з Резолюції 48/11 від 25 жовтня 1993 року, Генеральна Асамблея ООН традиційно ухвалює перед кожними Олімпійськими іграми спеціальну резолюцію, у якій закликає держави-члени дотримуватися традиції Олімпійського перемир'я, що бере початок у Стародавній Греції.

У системі Організації Об'єднаних Націй з 2001 року функціонує окремий підрозділ, присвячений спортивній тематиці – Міжнародне бюро ООН з питань спорту на благо розвитку та миру (United Nations Office on Sport for Development and Peace – UNOSDP). Головний офіс цієї установи розташований у Женеві (Швейцарія), а додатковий – у Нью-Йорку (США). Керівництво здійснює Спеціальний радник Генерального секретаря ООН з питань спорту на благо розвитку та миру, який має ранг заступника Генерального секретаря. Цей орган визначає спорт як потужний інструмент, здатний сприяти досягненню багатьох аспектів розвитку. Завдяки інклюзивному характеру спорту та його широкій популярності він може ефективно впливати на реалізацію глобальних цілей, зокрема у сферах забезпечення гендерної рівності, доступу до освіти, профілактики захворювань і захисту довкілля [43].

18 жовтня 2010 року Генеральна Асамблея ООН ухвалила резолюцію 65/4 під назвою «Спорт як засіб сприяння вихованню, здоров'ю, розвитку та миру», у якій закликала світову спільноту забезпечити фінансову підтримку та ресурсне забезпечення діяльності Міжнародного бюро ООН зі спорту на благо розвитку та миру. З 2004 року, починаючи з проведення XXVIII Літніх Олімпійських ігор в Афінах, це Бюро виконує функції офіційного секретаріату Міжнародної робочої групи «Спорт на благо розвитку та миру» (Sport for Development and Peace International Working Group) – міжурядової ініціативи, що має на меті інтеграцію рекомендацій Робочої групи у національні та глобальні програми розвитку, а також сприяння реалізації Цілей розвитку тисячоліття ООН. На сьогодні діяльність здійснюється у п'яти ключових напрямках: розвиток дітей і молоді через спорт, сприяння гендерній рівності, використання спорту як інструменту миру, підтримка людей з інвалідністю, а також популяризація здорового способу життя. Міжнародне бюро активно взаємодіє з різними структурами та

організаціями ООН з метою досягнення сталого розвитку й підтримання довготривалого миру [9, с. 109].

У травні 2011 року Організація Об'єднаних Націй спільно з Міжнародним олімпійським комітетом провели другий Міжнародний форум з питань спорту, миру та розвитку, що відбувся у європейській штаб-квартирі ООН у Женеві. У заході взяли участь 350 представників урядових структур, спортивних федерацій і громадських організацій. Форум став важливою комунікативною платформою для обговорення можливостей використання спорту як інструмента досягнення миру та сталого розвитку. Співпраця між ООН та Олімпійським рухом продовжує розвиватися. Зокрема, у 2011 році було укладено партнерську угоду між ООН та Міжнародною федерацією волейболу. При Міжнародному бюро ООН зі спорту функціонує так звана Група друзів програми «Спорт на благо розвитку та миру» (Group of Friends of Sport for Development and Peace) – об'єднання постійних представників держав-членів ООН, створене у 2005 році. Ця група проводить періодичні неформальні зустрічі, під час яких обговорюються національні практики, обмінюються досвідом та результатами досліджень у сфері спорту. На сьогодні до її складу входять представники 43 країн-членів ООН [9, с. 109].

Розглянемо діяльність спеціалізованої установи Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури – ЮНЕСКО. Хоча ця організація не була створена з прямою метою розвитку спорту, фізичне виховання та спорт стали одними з важливих напрямів її діяльності. Слід враховувати, що, окрім роботи в сфері боротьби з допінгом, ЮНЕСКО активно займається подоланням багатьох глобальних проблем, зокрема дискримінації в освіті, поширення безграмотності, збереження національних культур і підготовки національних фахівців. Її діяльність також охоплює питання розвитку соціальних наук, вивчення геологічних

процесів, океанографії, біосфери та інших актуальних напрямів, що мають велике значення для людства [9, с. 110].

ЮНЕСКО було створено не з метою розвитку спорту чи боротьби з допінгом – її виникнення зумовлювалось зовсім іншими викликами. Головним занепокоєнням лідерів держав на той час було недопущення нових воєн, досягнення міжнародного миру та забезпечення добробуту людства шляхом об'єднання зусиль народів у галузях освіти, науки й культури. Крім того, на порядку денному стояла нагальна потреба відновлення системи освіти, яка зазнала значних руйнувань унаслідок Другої світової війни. На Установчій конференції ЮНЕСКО було визнано вирішальну роль освіти у формуванні мирного світогляду. Делегати підкреслили, що «бар'єри, створені в свідомості людей, виявляються набагато міцнішими й тривалішими, ніж будь-які укріплення на кшталт лінії Мажино, а витрати на розвиток особистості через освіту, науку й культуру у перспективі є значно ефективнішими, ніж великі витрати на військову оборону» [7, с. 79].

Так, на початковому етапі своєї діяльності ЮНЕСКО зосереджувала основну увагу саме на питаннях освіти. Головною місією, закріпленою в її Статуті, було визначено зміцнення миру та безпеки шляхом поглиблення міжнародної співпраці у сферах освіти, науки й культури. Це мало сприяти утвердженню принципів справедливості, верховенства права, дотримання прав людини та основоположних свобод для всіх народів незалежно від раси, статі, мови чи релігії – згідно з положеннями Статуту ООН. ЮНЕСКО прагнула до того, щоб ідеї миру, гуманізму, толерантності, взаєморозуміння та моральної й інтелектуальної єдності закріплювались у свідомості людей через розвиток міжнародної співпраці в освітній, науковій та культурній сферах [7, с. 80]. У Статуті ЮНЕСКО проголошується, що «думки про війну виникають в умах людей, тому в їх свідомості варто вкорінювати ідею захисту миру» [3].

Час створення ЮНЕСКО співпав із завершенням так званої «золотої епохи» в історії застосування допінгу в спорті. Такий стан речей був зумовлений майже повною відсутністю ефективних заборон та належного правового регулювання у цій сфері, а також недостатнім усвідомленням небезпеки, яку стимулюючі препарати становлять для здоров'я спортсменів. Втім, уже в 1960-х роках проблема використання допінгу в спорті набула значної гостроти та стала предметом уваги національних і міжнародних спортивних організацій, урядів і світової спільноти загалом. Ігнорувати загрозу більше не було можливим – цьому сприяли численні допінгові скандали, серед яких найрезонанснішими були випадки смертей спортсменів, які вживали заборонені речовини під час участі в змаганнях [7, с. 80].

Зазначені події, разом із зростаючим глобальним інтересом до спорту, спонукали ЮНЕСКО приділяти цій сфері дедалі більше уваги. Організація поступово визнавала, що спорт, фізичне виховання та спортивні змагання мають такий самий потенціал для об'єднання народів і сприяння міжкультурному діалогу, як і література чи мистецтво. Це повною мірою відповідає одному з ключових положень Статуту ЮНЕСКО (стаття 1), яке визначає зміцнення взаєморозуміння між народами як одне з основних завдань організації [3].

Важливим етапом у визнанні спорту як ключового чинника сучасного розвитку стало спільне прийняття ЮНЕСКО та Міжнародною радою фізичного виховання і спорту (СІЄПС) Маніфесту про спорт у 1964 році (далі – Маніфест 1964 р.). У цьому документі було підкреслено соціальну значущість спорту в сучасному світі та його міжнародне гуманістичне призначення. Маніфест охоплює, зокрема, такі розділи, як «Спорт у школі» та «Спорт на дозвіллі». Ця подія стала важливим поворотним моментом у діяльності ЮНЕСКО в сфері світового спорту та боротьби з допінгом. Хоча положення Маніфесту 1964 року носили

декларативний характер і не мали обов'язкової юридичної сили, він започаткував нову еру в історії ЮНЕСКО. Вона відзначилась прийняттям низки міжнародних актів «м'якого права», які вперше почали регулювати спортивну діяльність на міжнародному рівні та вводити антидопінгові заборони [9, с. 112].

Звісно, на момент ухвалення Маніфесту 1964 року боротьба з допінгом ще не була предметом міжнародного регулювання ні в рамках ЮНЕСКО, ні на глобальному рівні. Втім, визнання ключової ролі спорту у встановленні і підтриманні миру на планеті остаточно закріпило його серед пріоритетів міжнародної спільноти та окреслило новий напрямок діяльності ЮНЕСКО. Практичним втіленням ідей Маніфесту стало те, що починаючи з 1971 року за ініціативою ЮНЕСКО та СІЄПС регулярно проводилися міжнародні наради міністрів спорту європейських країн, спрямовані на формування спільної європейської політики у сфері фізичної культури та спорту. Саме в цей період Міжнародний олімпійський комітет склав перший список заборонених препаратів і створив спеціальну комісію з боротьби з допінгом. У 1968 році на XIX Літніх Олімпійських іграх у Мехіко вперше було проведено вибіркові допінг-тести, а вже з 1972 року такі тести стали обов'язковими для всіх олімпійських видів спорту. З часом принцип боротьби з допінгом поширився й на світові та регіональні чемпіонати з більшості спортивних дисциплін [9, с. 112-113].

Після цього роль спорту та Олімпійського руху як важливих чинників розвитку конструктивного міжнародного діалогу, а також питання, пов'язані з використанням допінгу в спорті, стали предметом обговорення не лише в межах міжнародних організацій, а й на міжнародних політичних конференціях, зустрічах і форумах. Це свідчить про те, що спорт остаточно увійшов до кола найважливіших глобальних питань. У 1975 році в Гельсінкі відбулася Нарада з безпеки і

співробітництва у Європі, у якій взяли участь представники 35 європейських держав, а також США та Канади. Учасники заходу закликали уряди європейських країн підтримувати розвиток спортивних зв'язків як чинника, що сприяє зміцненню миру та добросусідських відносин. У підсумковому документі наради було наголошено на особливій ролі міжнародних спортивних контактів у сприянні дружнім стосункам між людьми, а також висловлено намір держав-учасниць підтримувати такі контакти як на офіційному, так і на неформальному рівнях. У документі зазначалося, що з метою розширення співпраці у спортивній сфері держави-учасниці будуть заохочувати відповідні обміни й заходи, включаючи спортивні зустрічі і змагання всіх видів, що проводяться на основі загальноприйнятих міжнародних правил і норм [9, с. 113].

Усвідомлюючи здатність спорту позитивно впливати на міжнародні відносини та його важливість у формуванні міждержавних стосунків, у 1970-х роках ЮНЕСКО звернула увагу на відсутність єдиних стандартів і інститутів фізичної освіти та спорту на глобальному рівні. Тому на XX сесії ЮНЕСКО в Парижі 21 листопада 1978 року було ухвалено Міжнародну хартію фізичного виховання і спорту (далі – Хартія 1978 року), яка стала важливим документом у розвитку міжнародного гуманітарного співробітництва в спортивній сфері і стала черговим кроком до міжнародно-правового регулювання боротьби з допінгом у спорті. Хартія 1978 року підкреслює і закріплює фундаментальне право кожної людини на доступ до фізичного виховання та спорту, необхідних для всебічного розвитку особистості. Це право має бути гарантоване не лише в системі освіти, а й у інших сферах суспільного життя, забезпечуючи можливість розвитку фізичних, інтелектуальних та моральних здібностей через спорт і фізичну активність [9, с. 114].

У Хартії також наголошується, що кожна особа, з урахуванням спортивних традицій своєї країни, повинна мати повний доступ до фізичного виховання та спорту з метою покращення фізичного здоров'я та досягнення спортивних результатів відповідно до своїх здібностей. Особливу увагу слід приділяти молоді, включно з дітьми дошкільного віку, людям похилого віку та особам із фізичними або розумовими вадами, забезпечуючи їм умови для всебічного розвитку через адаптовані програми фізичного виховання і спорту, що відповідають їхнім потребам. У документі також підкреслюється, що держави, а також міжнародні і регіональні урядові й неурядові організації, відповідальні за сферу фізичного виховання і спорту, повинні надавати цьому напряму великого значення, розвиваючи співпрацю як на двосторонньому, так і на багатосторонньому рівнях. Як зазначає Х. Н. Бехруз, «юридична відповідальність є невід'ємною частиною будь-якої правової системи, оскільки вона забезпечує ефективність правових механізмів для реалізації норм законодавчих актів» [11, с. 131].

Відповідно до положень Хартії 1978 року, через взаємодію та захист спільних інтересів у сфері фізичного виховання і спорту – які виступають універсальним засобом спілкування – народи сприятимуть збереженню миру, посиленню взаємної поваги й дружніх відносин, а також створенню сприятливих умов для розв'язання міжнародних питань. Тісна співпраця з урахуванням специфіки компетенції всіх зацікавлених сторін – урядових і неурядових, національних та міжнародних організацій – повинна сприяти розвитку фізичного виховання та спорту на глобальному рівні [9, с. 115].

Наведена Хартія 1978 року належить до норм міжнародного м'якого права, які є невід'ємною частиною міжнародної нормативної системи. Під міжнародним м'яким правом розуміють два різні явища: по-перше, норми міжнародних договорів, що не встановлюють чітких і конкретних прав або обов'язків; по-друге, неправові міжнародні норми – це різноманітні

рекомендації, заклики та зобов'язання, викладені в міжнародних документах, які не мають обов'язкової юридичної сили, зокрема в заключних актах міжнародних конференцій, спільних деклараціях держав і урядів тощо [46]. Т. Р. Короткий відносить до норм міжнародного м'якого права також рекомендації міжнародних міжурядових організацій [22; 23]. Обидва типи таких норм присутні у сфері міжнародно-правового співробітництва щодо боротьби з допінгом. Проте саме завдяки численним неурядовим організаціям, їхній співпраці з державами та спільному формуванню нормативної бази можна виділити унікальний характер джерел міжнародного спортивного права загалом і міжнародного антидопінгового регулювання зокрема.

Особливість норм міжнародного м'якого права полягає у їхній різноманітності, що іноді призводить до відсутності єдиного правового регулювання відносин, хоча всі норми спортивного права базуються на спільних міжнародних засадах [14, с. 37]. Норми міжнародного м'якого права виконують регулятивну функцію і реалізуються через різноманітні механізми, поступово набуваючи статусу «твердого права».

Виділяють кілька основних функцій рекомендаційних норм у міжнародному нормотворчому процесі. По-перше, вони можуть свідчити про наміри держав у майбутньому укласти міжнародний договір у певній галузі – з часом такі рекомендації можуть трансформуватися у договірні норми. По-друге, рекомендаційні норми, що містяться в рішеннях міжнародних організацій, можуть відображати вже усталені міжнародно-правові звичаї або сприяти їх формуванню, як, наприклад, Олімпійська хартія, яка кодифікує сформовані міжнародні звичаї. По-третє, рекомендаційні норми, викладені в резолюціях міжнародних органів, можуть допомагати у тлумаченні міжнародно-правових норм і конкретизувати їхнє застосування у певних сферах регулювання. При цьому, норми міжнародного м'якого права можуть мати модельний

характер і згодом впроваджуватися в локальні договори або внутрішньодержавні нормативні акти. Всі ці функції успішно реалізуються в діяльності ЮНЕСКО, що можна простежити на прикладі подальшого розвитку ідей, викладених у Хартії 1978 року [9, с. 116].

Після прийняття Хартії одним із ключових напрямків діяльності ЮНЕСКО у сфері спорту стало розширення та активізація спортивної освіти серед дітей і молоді. Міжнародна хартія фізичного виховання та спорту закликає включати соціальний і культурний розвиток молоді в дусі принципів олімпізму до державних освітніх програм. В межах ЮНЕСКО почали реалізовуватися різноманітні освітні проєкти у спортивній сфері, такі як «Якісне фізичне виховання», «Жінки та спорт», «Традиційні ігри та спорт» тощо. Хартія 1978 року закріплює положення про те, що спорт є одним із основних прав людини. Право на доступ до спорту, участь в іграх і змаганнях визнано в численних міжнародних конвенціях, де спорт і фізичне виховання визнаються фундаментальними правами для всіх. Також слід зазначити, що з 1978 року в структурі ЮНЕСКО функціонують Міжурядовий комітет із фізичного виховання та спорту (СІГЕПС) і Міжнародний фонд розвитку фізичної культури та спорту (ФІДЕПС) [9, с. 116].

СІГЕПС було створено з метою розробки ефективної спортивної політики та забезпечення її впровадження усіма державами-учасницями. До основних завдань СІГЕПС належать: сприяння обміну досвідом між навчальними закладами для покращення організації фізичного виховання молоді; розробка міжнародно-правових норм, які захищають спортсменів у умовах комерціалізації великого спорту; а також проведення масштабних міжнародних кампаній проти застосування допінгу. Крім того, ЮНЕСКО регулярно організовує конференції міністрів і високопосадовців, відповідальних за спорт і фізичне виховання (МІНЕПС), метою яких є формування стратегії реалізації положень Хартії

1978 року. Особливо важливим етапом у боротьбі з допінгом стала Друга Міжнародна конференція МІНЕПС, що відбулася в 1988 році в Москві під егідою ЮНЕСКО. Учасники цієї конференції розробили та ухвалили Рекомендацію № 5 щодо допінгу, яка згодом стала фундаментом для міжнародно-правового регулювання антидопінгової діяльності у спорті [9, с. 117].

Важливим аспектом антидопінгової діяльності є закріплення у пункті 2.2 Хартії 1978 року принципу чесної гри (fair play). У ньому зазначається, що фізичне виховання і спорт збагачують суспільні відносини та формують спортивний дух – чесну гру, яка виходить за межі спорту і є необхідною для життя в суспільстві. Цей принцип уособлює честь і гідність як у спорті, так і в житті загалом. Він передбачає повагу до суперника, дотримання встановлених правил і рішень суддів, а також самоконтроль спортсмена – здатність стримувати емоції та спокійно приймати будь-який результат змагання. У вузькому розумінні принцип чесної гри спрямований на протидію допінгу у спорті та насильству на спортивних аренах. Відомо, що основною причиною заборони допінгу є прагнення зберегти те, що вважається справжньою цінністю спорту – «дух спорту», який є сутністю олімпійського руху [2]. Антидопінгове співробітництво покликане забезпечити дотримання цього ж принципу чесної гри – поняття, яке сьогодні має всесвітнє визнання не лише як спортивний, а й як науковий і філософський термін. Саме в межах Міжнародної хартії фізичного виховання і спорту, затвердженої ЮНЕСКО у 1978 році, ці ідеї отримали своє міжнародно-правове оформлення: спочатку як норми міжнародного м'якого права, а з часом – у вигляді норм міжнародних договорів у сфері спорту.

Наступними кроками міжнародної спільноти у боротьбі з використанням допінгових препаратів і методів, які базувалися на принципах, закріплених у Хартії 1978 року, стали події, які розглянемо

далі. ЮНЕСКО разом із світовою спільнотою за кілька десятиліть після свого заснування пройшло шлях від ігнорування проблеми допінгу – коли спортивна спільнота фактично заперечувала її існування – до чіткого визнання цієї проблеми, а також до безкомпромісного встановлення етичних і юридичних меж використання заборонених речовин спортсменами, які беруть участь у змаганнях. Одним із ключових принципів антидопінгової діяльності ЮНЕСКО є надання центрального значення освіті у будь-яких програмах, спрямованих на викорінення допінгу в спорті. Тільки через освітню роботу зі спортсменами та ширшим спортивним середовищем можна досягти сталих результатів у профілактиці цієї проблеми [9, с. 118].

На сучасному етапі антидопінгової діяльності особлива увага приділяється профілактичним заходам, спрямованим на запобігання використанню допінгу. Це включає розробку спеціальних програм, які популяризують серед молоді принципи етики та чесної гри у спорті, а також активне інформування спортсменів про шкідливі наслідки застосування заборонених препаратів і методів. Така робота повинна здійснюватися за участі всіх учасників Олімпійського руху, міжнародної громадськості, урядових і міжурядових організацій, зокрема ЮНЕСКО. Особливою увагою ЮНЕСКО приділяється підвищенню обізнаності майбутніх спортсменів. Для цього було підготовлено освітню брошуру, призначену для молоді, яка допомагає школам, спортивним організаціям і урядам популяризувати ідеї боротьби з допінгом. У брошурі детально викладено проблему допінгу в спорті, основні положення Всесвітнього антидопінгового кодексу, зокрема інформацію про заборонені речовини та методи, допінг-контроль і санкції за порушення правил. Тема подана у позитивному й доступному форматі, з акцентом на принципи чесної гри і спортивну етику, що сприяє формуванню ціннісних орієнтирів у навчанні [9, с. 118].

Для забезпечення участі урядових організацій у боротьбі з допінгом, під час Міжнародного саміту з допінгу в спорті, який проходив 14-17 листопада 1999 року в Сіднеї (Австралія) за участю представників 25 країн, Єврокомісії та чотирьох спостерігачів, серед яких був і Міжнародний олімпійський комітет, було створено Міжнародну міжурядову консультативну групу з антидопінгу в спорті (ММКГАДС / PCGADS). ЮНЕСКО відводить особливе значення співпраці з WADA, оскільки цілі та завдання цих організацій у сфері популяризації здорового способу життя, а також протидії вживанню наркотиків і допінгу значною мірою збігаються. У січні 2005 року, на Першій міжурядовій зустрічі, що відбулася у штаб-квартирі ЮНЕСКО в Парижі, було підготовлено міжнародну антидопінгову конвенцію, яка встановила єдині універсальні стандарти щодо вживання допінгових речовин спортсменами з різних країн. У заході взяли участь президент МОК Жак Рогге, представники 190 держав, спеціальний радник Генерального секретаря ООН з питань спорту Адольф Огі та генеральний директор WADA Девід Хауме [9, с. 118]. Пізніше всі учасники цієї конференції відзначили оперативну роботу ЮНЕСКО, завдяки якій прийнята конвенція швидко вступила в силу.

На початку Преамбули конвенції наголошується і підтверджується основна мета діяльності ЮНЕСКО – сприяння зміцненню миру та безпеки через розширення співпраці між народами у сферах освіти, науки та культури. Далі наведені посилання на чинні міжнародні документи з прав людини, а також згадується резолюція 58/5, ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН 3 листопада 2003 року, що стосується спорту як засобу підтримки виховання, здоров'я, розвитку і миру. У тексті Преамбули підкреслюється, що спорт має відігравати важливу роль у збереженні здоров'я, моральному, культурному та фізичному вихованні, а також сприяти посиленню міжнародного взаєморозуміння та миру. Крім того,

відзначається необхідність заохочення та координації міжнародного співробітництва з метою викорінення допінгу в спорті [9, с. 120].

До основних завдань Міжнародної міжурядової консультативної групи з антидопінгу в спорті належить виконання та координація дій урядів відповідно до рішень, ухвалених на Сіднейському саміті, за ключовими напрямками цієї події; сприяння і координація вступу урядів усіх держав до WADA, враховуючи, що деякі уряди вже є членами WADA завдяки участі в попередніх міжурядових ініціативах; заохочення та підтримка сталого урядового залучення у діяльність WADA на регіональному рівні; ініціювання гармонізації політик у суміжних сферах державної юрисдикції, таких як митне регулювання, правила імпорту та ідентифікації медикаментів і супутніх препаратів, а також уніфікація законодавчих актів, договорів і міжурядових угод; аналіз актуальних проблем, підготовка матеріалів для обговорення на міжурядових конференціях; заохочення держав розвивати національну антидопінгову політику на високому рівні та формувати власні програми, що відповідають міжнародним стандартам допінг-контролю (International Standard for Doping Control). Так, сьогодні ЮНЕСКО і WADA виступають партнерами у боротьбі з допінгом у спорті. ЮНЕСКО відповідає за реалізацію Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом у спорті і співпрацює переважно з урядами, тоді як WADA взаємодіє із спортивними організаціями (МОК, МПК, міжнародні спортивні федерації тощо) та антидопінговими організаціями для забезпечення дотримання Всесвітнього антидопінгового кодексу [8, с. 157].

Можна дійти висновку, що ЮНЕСКО, яка на момент свого заснування в 1945 році мала досить віддалене ставлення до спортивної та антидопінгової проблематики, сьогодні є провідною структурою ООН у сфері фізичного виховання і спорту, а також однією з найбільших міжурядових організацій у світі, що активно протидіє застосуванню

допінгу в професійному спорті. За участі ЮНЕСКО було ухвалено низку ключових документів у цій галузі, серед яких – Маніфест про спорт 1964 року (у співпраці з Міжнародною Радою фізичного виховання і спорту), Міжнародна хартія фізичного виховання і спорту 1978 року (яка стала базою для створення низки важливих міжнародних документів, зокрема Антидопінгового кодексу МОК 1988 року та Антидопінгової конвенції Ради Європи 1989 року), а також Міжнародна конвенція ЮНЕСКО про боротьбу з допінгом у спорті 2005 року. Кожен із цих документів назавжди увійшов в історію формування міжнародного спортивного права й слугує фундаментом сучасної системи міжнародної антидопінгової боротьби у спорті [9, с. 123].

Безперечно, проблема використання допінгу в спорті досі залишається невирішеною, проте значні позитивні зрушення у боротьбі з цим явищем багато в чому стали можливими завдяки системній і продуманій діяльності ЮНЕСКО в цій сфері. Саме завдяки її зусиллям та співпраці з іншими міжнародними організаціями і урядами держав глобальні антидопінгові ініціативи отримали безпрецедентну силу і чіткий фокус на створенні чесних і справедливих умов для спортсменів, що має ключове значення для майбутнього світового спорту.

Отже, боротьба з допінгом у спорті є багатогранним і складним процесом, що потребує активної участі як міжнародних, так і національних організацій. Міжнародні структури, зокрема ЮНЕСКО, WADA та Міжнародний олімпійський комітет, відіграють ключову роль у формуванні єдиних стандартів, координації зусиль та розробці нормативно-правових актів, що визначають правила і процедури антидопінгового контролю. Водночас національні організації реалізують ці стандарти на місцевому рівні, здійснюючи контроль, профілактичну роботу та освіту спортсменів. Лише завдяки тісній співпраці між міжнародними і національними структурами можна ефективно протидіяти

допінгу, забезпечуючи чесність і справедливість у спорті, а також захист здоров'я спортсменів і престиж спортивних змагань на світовій арені.

1.3 Наслідки застосування допінгу для спортсменів у фехтуванні

Допінг у спорті являє собою складне явище, що вимагає комплексного та багатогранного підходу для його подолання. Це питання залишається актуальним як на світовому рівні, так і в межах української спортивної спільноти. Під допінгом розуміють застосування заборонених речовин або методів з метою покращення спортивних результатів, що породжує серйозні етичні, моральні та медичні проблеми. Для ефективного вирішення цієї проблеми необхідна тісна співпраця між спортивними організаціями, правоохоронними органами, науковцями та іншими зацікавленими сторонами з метою розробки і впровадження дієвих заходів контролю, профілактики та відновлення у разі порушень. Варто також відзначити, що допінг поширений не лише серед професійних атлетів високого рівня, а й серед початківців і аматорів [27, с. 34].

Спорт і фізична активність активно підтримуються урядами та органами охорони здоров'я через їхню позитивну роль у зміцненні здоров'я та підвищенні якості життя. Натомість вживання наркотичних речовин вважається шкідливим як для фізичного стану, так і для суспільства в цілому. Проте, оскільки деякі препарати можуть покращувати фізичну працездатність і сприяти кращій адаптації до тренувального процесу, ці дві сфери іноді перетинаються. У спортивній діяльності використання заборонених речовин класифікується як допінг, адже відповідальні спортивні органи запроваджують заходи для запобігання їх застосуванню. Причинами застосування допінгу є прагнення до перемоги, а також бажання покращити зовнішній вигляд і фізичну форму. Допінг включає заборонені речовини або методи, які спортсмени використовують для підвищення своїх результатів під час

змагань. Найпоширенішими серед них є гормони та анаболічні андрогенні стероїди, що сприяють збільшенню м'язової маси, особливо у важкій атлетиці; стимулятори, які застосовуються в дисциплінах на витривалість, таких як біг на довгі дистанції; наркотичні засоби для знеболювання; а також діуретики, які допомагають виводити з організму інші заборонені речовини. Допінг – це «серйозна проблема, наслідки якої можуть мати довготривалі наслідки, включаючи шкоду репутації спортсмена, його здоров'ю та подальшим перспективам як у спорті, так і поза ним» [27, с. 35].

Спорт і фізичні вправи викликають як короткочасні гострі реакції організму, так і довготривалі адаптаційні зміни. Короткочасні реакції включають збільшення частоти серцевих скорочень та серцевого викиду, перерозподіл кровотоку, посилення вентиляції легенів та ендокринні відповіді. Ці процеси сприяють покращенню здатності організму задовольняти негайні потреби під час тренування, зокрема шляхом оптимізації доставки кисню до м'язів і його ефективнішого використання. Довгострокові адаптації, що проявляються у структурних і функціональних змінах скелетної мускулатури, серцево-судинної системи та показників гематології, підвищують загальну здатність організму витримувати фізичні навантаження. Зокрема, вони забезпечують збільшення здатності до транспортування та використання кисню, а також посилення скорочувальної функції м'язів. Зміни в м'язових білках ведуть до зростання максимальної сили, яку м'язи можуть розвивати. Такі адаптаційні процеси розглядаються як покращення фізичної працездатності, що дозволяє людині досягати вищих результатів у майбутніх тренуваннях або змаганнях [27, с. 35].

Допінг застосовується з метою посилення фізіологічних реакцій та адаптацій, що дозволяє досягати рівня продуктивності, який перевищує той, що можна отримати лише за допомогою тренувального процесу.

Через специфічні вимоги різних видів спорту варіюється і поширеність використання певних допінгових засобів та методик, оскільки вони спрямовані на покращення конкретних аспектів фізичної підготовки, необхідних для успішного виконання у відповідній дисципліні. Крім того, як було зазначено раніше, деякі допінгові практики спеціально застосовуються для поліпшення фізичної форми спортсмена, зокрема шляхом збільшення м'язової маси та/або зменшення жирової тканини. Для одних атлетів такі зміни можуть підвищувати силу, потужність та витривалість, тоді як для інших основною метою є зміцнення та покращення зовнішнього вигляду тіла [46, с. 8]. Спочатку такі спортивні організації, як Міжнародний олімпійський комітет (МОК), Міжнародна федерація футбольних асоціацій (ФІФА) та Міжнародна асоціація легкоатлетичних федерацій (ІААФ), зосереджували свої зусилля на забезпеченні проведення змагань без застосування засобів, що підвищують спортивні результати [20, с. 113].

Історично проблема допінгу у спорті та фізичних вправах виникла в другій половині ХІХ століття і згодом поширилася на всі рівні змагань, набувши характеру фактичної епідемії. У першій половині ХХ століття, до кінця Другої світової війни, використання допінгу здебільшого обмежувалося окремими спортсменами та контролювалося безпосередньо ними самими або їхніми тренерами і лікарями. Тоді допінг був переважно явищем елітного спорту. Після завершення війни застосування допінгових засобів значно поширилося завдяки впровадженню системних командних програм. У відповідь на зростання випадків захворювань та негативних наслідків, пов'язаних із допінгом, контроль за його використанням було вперше офіційно введено наприкінці 1960-х років, частково під впливом громадського резонансу, викликаного першою зафіксованою смертю, пов'язаною з допінгом, яка транслювалася по телебаченню [24, с. 151].

Зі впровадженням допінг-контролю з'явилася й практика використання препаратів, призначених для обходу системи виявлення. За даними, випадки застосування таких методів стали поширеними після 1980-х років, коли був розроблений перший тест для виявлення тестостерону в сечі. Незважаючи на заходи контролю та усвідомлення ризиків, пов'язаних із вживанням допінгу у спорті, ця проблема залишається ендемічною і охоплює всі рівні спортивної діяльності [24, с. 152]. Будь-яка особа, що входить до спортивної організації, яка дотримується антидопінгових правил, може бути притягнута до відповідальності за порушення допінгових норм. Існують положення, що регламентують відповідальність не лише спортсменів, а й тренерів та допоміжного персоналу [27, с. 36].

Санкції за вживання допінгу можуть включати такі заходи: заборону займатися будь-якими видами спорту, що охоплює як участь у змаганнях, так і тренувальний процес; дискваліфікацію, яка передбачає анулювання результатів спортсмена чи команди, позбавлення балів, призів і нагород; громадський контроль, що полягає в публічному розголошенні факту порушення, що може призвести до втрати уваги ЗМІ та суспільного осуду; втрати репутації, які можуть призвести до припинення професійного розвитку спортсмена, ускладнити його пошук місця в команді або можливостей для тренувань; погіршення міжособистісних стосунків, оскільки тиск санкцій може пошкодити взаємини з товаришами по команді, тренерами, однолітками та близькими, а також викликати відчуття соціальної ізоляції через неможливість займатися спортом; фінансові втрати, пов'язані з втратою спонсорських контрактів, іншого фінансування чи накладенням грошових штрафів; а також шкоду здоров'ю, оскільки наслідки вживання заборонених речовин можуть бути серйозними й часто незворотними [5, с. 209].

Спорт регламентується різноманітними правилами та кодексами, серед яких особливе місце займають норми, що забороняють застосування допінгу. Найвідомішим документом у цій сфері є Всесвітній антидопінговий кодекс, розроблений і впроваджений WADA, яке також публікує перелік заборонених речовин і методів. Речовини та методи включаються до забороненого списку WADA, якщо вони відповідають принаймні двом із трьох наступних критеріїв: мають потенціал для покращення спортивних результатів; їх застосування несе ризик для здоров'я; а також суперечать принципам духу спорту [27, с. 36].

Допінг у спорті сьогодні є серйозною загрозою як для здоров'я спортсменів, так і для духу змагань. Застосування заборонених препаратів, які підвищують продуктивність, може викликати численні негативні наслідки, зокрема захворювання серцево-судинної системи, порушення функцій центральної нервової системи та гормональні дисбаланси. В окремих випадках вживання допінгу призводить до раптової смерті або розвитку онкологічних захворювань. Окрім фізіологічної шкоди, допінг порушує етичні засади спортивної чесності та справедливості. Спорт має базуватися на принципах рівних умов і чесної конкуренції, тому використання заборонених речовин суперечить цим основам. Відтак, боротьба з допінгом і підтримка ефективних антидопінгових заходів є ключовими для збереження цінностей спорту, а також забезпечення безпеки та цілісності спортивного середовища. Перспективні напрямки досліджень у цій сфері можуть зосереджуватися на оцінці ефективності існуючих програм контролю та розробці нових стратегій, спрямованих на попередження допінгу та підтримку чесності і справедливості у спортивних змаганнях [27, с. 37].

Застосування допінгу серед спортсменів у фехтуванні має комплексні наслідки, які можна розглядати як з фізіологічної, так і з психологічної та соціальної точок зору. Фехтування – це динамічний вид

спорту, який вимагає високого рівня координації, швидкості реакції, витривалості, а також гостроти уваги та стратегічного мислення. У цьому контексті використання заборонених речовин, спрямованих на покращення фізичних та психічних показників, створює ряд ризиків для здоров'я та кар'єри спортсмена.

Фізіологічні наслідки застосування допінгу у фехтуванні можуть бути вкрай негативними і включають порушення роботи серцево-судинної системи, що проявляється у підвищенні артеріального тиску, аритміях, а також збільшенні ризику розвитку ішемічної хвороби серця. Анаболічні стероїди, які іноді використовуються для прискорення м'язової регенерації та збільшення сили, порушують ендокринний баланс, що може призводити до дисфункції статевої системи, порушень гормонального фону та розвитку патологічних станів печінки. Крім того, стимулятори центральної нервової системи, що застосовуються для підвищення концентрації та зменшення втоми, можуть викликати підвищену збудливість, нервозність, безсоння, а в разі тривалого застосування – розвиток психічних розладів.

З психологічної точки зору, застосування допінгу породжує низку негативних наслідків. Насамперед, вживання заборонених речовин може спричинити зміни психоемоційного стану, такі як підвищена агресивність, дратівливість, тривожність, а також депресивні стани, які погіршують загальне самопочуття спортсмена і впливають на якість тренувального процесу. Крім того, допінг формує залежність – як фізіологічну, так і психологічну, що робить подальше повернення до чистого спорту проблематичним. Відсутність внутрішньої мотивації та орієнтація на швидкий результат з використанням заборонених засобів негативно впливає на морально-етичні цінності спортсмена, що призводить до порушення принципів чесної гри.

Соціальні наслідки допінгу для фехтувальників також є вагомими. Виявлення допінгу призводить до дискваліфікації, втрати спортивних титулів та нагород, що завдає значної шкоди репутації як самого спортсмена, так і його тренерського штабу та спортивної організації загалом. Негативний суспільний резонанс може стати причиною соціальної ізоляції, втрати підтримки з боку спонсорів і вболівальників, а також ускладнень у подальшій професійній діяльності поза спортом. Таким чином, допінг позбавляє спортсмена можливості реалізувати свій потенціал у чесних умовах та підриває довіру до спортивної спільноти.

Отже, застосування допінгу у фехтуванні має значні негативні наслідки, що охоплюють фізіологічні, психологічні та соціальні аспекти. Фізичні ризики пов'язані з порушенням роботи серцево-судинної, ендокринної та нервової систем, що може призвести до серйозних захворювань і погіршення загального стану здоров'я спортсмена. Психологічні ефекти проявляються у змінах емоційного стану, формуванні залежності та втраті морально-етичних орієнтирів. Соціальні наслідки включають дискваліфікації, втрату репутації та можливостей для подальшої кар'єри. Враховуючи комплексність цих ризиків, посилення профілактичних заходів та контроль за дотриманням антидопінгових норм є ключовими для збереження здоров'я спортсменів, підтримання чесності змагань і розвитку фехтування як виду спорту.

Висновок до першого розділу

У висновку першого розділу слід наголосити на комплексному характері проблеми застосування допінгу у спорті, що охоплює широкий спектр аспектів – від теоретичного визначення поняття допінгу, його видів і класифікації до практичних питань боротьби з цим явищем. Вивчення поняття допінгу засвідчує його різноманітність та складність, що

зумовлено широким спектром заборонених речовин і методів, які мають різний механізм дії і спрямовані на підвищення спортивних результатів шляхом штучного втручання у фізіологічні процеси. Водночас, класифікація допінгу допомагає систематизувати ці засоби і сприяє розробці більш ефективних методів їх виявлення та запобігання.

Роль міжнародних і національних організацій у боротьбі з допінгом є ключовою для забезпечення цілісності і чесності спортивних змагань. Впровадження таких структур, як Всесвітнє антидопінгове агентство (WADA) та відповідних національних органів, а також розробка і застосування антидопінгових кодексів і регламентів, дозволяють системно контролювати дотримання правил і підвищувати рівень відповідальності серед усіх учасників спортивного процесу. Співпраця між різними інституціями сприяє не лише виявленню порушень, а й формуванню превентивних заходів, що мають на меті зменшення поширеності допінгу.

Дослідження наслідків застосування допінгу на прикладі спортсменів у фехтуванні демонструє багатогранний вплив заборонених речовин на здоров'я, психоемоційний стан і соціальний статус атлетів. Фізичні ризики, пов'язані з вживанням допінгу, включають порушення функціонування серцево-судинної, ендокринної та нервової систем, що може спричинити серйозні захворювання та загальне погіршення здоров'я спортсмена. Психологічні наслідки проявляються у зміні емоційного стану, виникненні залежності та порушенні морально-етичних цінностей. Соціальні наслідки охоплюють дискваліфікації, втрату репутації і обмеження можливостей для подальшого професійного розвитку. З огляду на складність і масштабність цих ризиків, посилення профілактичних заходів і суворий контроль за дотриманням антидопінгових правил є надзвичайно важливими для збереження здоров'я спортсменів, забезпечення чесності спортивних змагань і подальшого розвитку фехтування як виду спорту.

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Методи дослідження

У процесі написання роботи було застосовано комплекс методів, що забезпечив всебічне та системне вивчення проблеми допінгу у спорті. Насамперед було використано аналіз наукової літератури, нормативно-правових актів та інформаційних ресурсів мережі Інтернет. Застосування цього методу дозволило з'ясувати сучасний стан розробленості досліджуваної теми у наукових колах, визначити основні підходи до розуміння феномену допінгу та його наслідків, а також окреслити правове регулювання даного питання на міжнародному і національному рівнях. Завдяки аналізу було сформовано теоретико-методологічне підґрунтя дослідження, необхідне для подальшої інтерпретації отриманих результатів.

Наступним етапом дослідження стало використання методів синтезу та узагальнення. Вони надали можливість систематизувати та інтегрувати дані, отримані в ході аналізу, виокремити ключові тенденції у сфері боротьби з використанням заборонених речовин у спорті та сформулювати цілісне уявлення про досліджувану проблему. Застосування цих методів забезпечило перехід від окремих фрагментарних знань до цілісної наукової картини.

З метою отримання емпіричних даних було проведено анкетування, яке виступило основним методом збору інформації від респондентів. Для цього була розроблена структурована анонімна анкета, що містила 13 запитань різного типу: відкриті, закриті та з вибором кількох варіантів

відповіді (додаток А). Така форма дозволила отримати як кількісні, так і якісні дані, що значно підвищило достовірність і комплексність аналізу. Запитання анкети були спрямовані на виявлення рівня обізнаності респондентів про допінг, визначення їхнього особистого ставлення до використання заборонених речовин у спортивній діяльності, а також з'ясування знань про можливі фізичні та психологічні наслідки вживання допінгу.

Вибірка дослідження становила 20 респондентів, серед яких були спортсмени-фехтувальники. Враховуючи специфіку досліджуваної проблеми, залучення саме цієї групи забезпечило релевантність і достовірність отриманих результатів, оскільки вони відображають реальний стан обізнаності та ставлення до допінгу серед професійних спортсменів. Опитування проводилося у форматі особистого анкетування з дотриманням принципу анонімності, що сприяло щирості та відвертості відповідей.

Обробка зібраних даних здійснювалася із застосуванням методів статистичного аналізу, які дозволили систематизувати результати опитування, виокремити найбільш поширені позиції та простежити ключові тенденції у ставленні спортсменів до проблеми допінгу. Завдяки цьому стало можливим не лише кількісно оцінити рівень поінформованості респондентів, а й виявити певні закономірності, що характеризують їхні погляди та переконання.

Отже, застосування комплексу взаємодоповнюючих методів – аналізу, синтезу, узагальнення, анкетування та статистичної обробки даних – забезпечило наукову обґрунтованість, валідність і надійність отриманих результатів. Це дозволило глибоко розкрити сутність досліджуваної проблеми, окреслити перспективи подальшої роботи та сформулювати рекомендації щодо підвищення рівня обізнаності спортсменів

і формування відповідального ставлення до питання допінгу у спортивній діяльності.

2.2. Організація дослідження

З метою забезпечення ефективності та достовірності проведеного емпіричного дослідження важливою складовою стало ретельне планування й організація усіх його етапів. Організація дослідження передбачала визначення мети й завдань, вибір відповідних методів збору інформації, формування вибірки, створення дослідницького інструментарію, проведення опитування та подальшу систематизацію й аналіз отриманих результатів.

Дослідження здійснювалося поетапно у період з вересня 2024 року по липень 2025 року:

1) Перший етап (вересень – листопад 2024 р.) – аналітичний. На цьому етапі було здійснено вивчення та аналіз наукових джерел, нормативно-правових актів та інформаційних ресурсів, що дозволило визначити теоретико-методологічні засади дослідження й уточнити його мету та завдання;

2) Другий етап (грудень 2024 р. – січень 2025 р.) – підготовчий. Було розроблено програму емпіричного дослідження, складено анкету, визначено вибірку респондентів і налагоджено організаційні умови для проведення опитування;

3) Третій етап (лютий – березень 2025 р.) – емпіричний. У цей період проводилося безпосереднє опитування респондентів, збір анкет та первинна обробка отриманих даних;

4) Четвертий етап (квітень – червень 2025 р.) – аналітичний. Здійснювалася статистична обробка та узагальнення результатів дослідження, інтерпретація даних, їх порівняння з теоретичними положеннями та результатами інших наукових робіт;

5) П'ятий етап (липень 2025 р.) – завершальний. Підготовка висновків, оформлення тексту магістерської роботи, формулювання практичних рекомендацій.

Особлива увага приділялася дотриманню етичних принципів дослідження, а саме добровільності участі, конфіденційності та анонімності. Враховуючи чутливість теми – обізнаність і ставлення до проблеми допінгу у спорті – було створено умови, які сприяли відкритості та щирості відповідей. Респонденти були заздалегідь поінформовані про цілі дослідження та мали можливість відмовитися від участі на будь-якому етапі.

Таким чином, організація дослідження включала чітко структуровані етапи, що забезпечило послідовність, наукову обґрунтованість і достовірність отриманих результатів.

РОЗДІЛ 3.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ДОПІНГУ У ФЕХТУВАННІ

3.1 Стратегія попередження застосування допінгу у фехтуванні та методи просвітницької роботи серед спортсменів, тренерів та спортивних лікарів

Стратегія попередження застосування допінгу у фехтуванні та методи просвітницької роботи серед спортсменів, тренерів та спортивних лікарів мають базуватися на комплексному та системному підході, який враховує особливості цього виду спорту та потреби різних учасників спортивного процесу. Вона передбачає поєднання профілактичних, освітніх, психологічних та організаційних заходів, спрямованих на формування усвідомленого ставлення до проблеми допінгу і підвищення ефективності антидопінгового контролю.

Перш за все, ключовим елементом стратегії є регулярне проведення антидопінгових інструктажів і навчальних програм для спортсменів, тренерів та спортивних лікарів. Ці заходи повинні охоплювати базові знання про сутність допінгу, види заборонених речовин та методів їх виявлення відповідно до стандартів WADA. Не менш важливо роз'яснювати процедури допінг-контролю, правила проведення тестувань, а також юридичні, медичні та етичні наслідки використання заборонених препаратів. Для підвищення ефективності засвоєння інформації варто

застосовувати інтерактивні методи навчання, зокрема семінари, тренінги, вебінари, дискусії та аналіз реальних кейсів. Особливу увагу слід приділяти адаптації змісту програм під рівень підготовки спортсменів і специфіку фехтувального спорту.

Другим важливим напрямком є систематична просвітницька робота, що включає розробку та поширення інформаційних матеріалів – буклетів, плакатів, відеороликів, а також активне використання цифрових платформ і соціальних мереж. Такий підхід дозволяє підтримувати постійний рівень інформованості в спортивному середовищі, наголошуючи на негативних наслідках вживання допінгу для здоров'я, кар'єри і репутації спортсмена. Окремо варто висвітлювати історії відомих спортсменів, які стикнулися з наслідками допінгових порушень, що допомагає створити емоційний зв'язок та підвищити мотивацію до дотримання правил чесної гри. Важливо також інформувати про алгоритми дій у випадках підозри на порушення антидопінгових норм, що сприятиме активній позиції самих спортсменів і фахівців щодо попередження порушень.

Третім ключовим компонентом є психологічна підтримка спортсменів. Фехтування, як висококонкурентний і технічно складний вид спорту, часто супроводжується значним психологічним навантаженням і стресом. Вплив тиску з боку тренерів, команди, вболівальників, а також власні очікування можуть призводити до спокус застосувати допінг як «швидке рішення» для підвищення результативності. Залучення спортивних психологів до тренувального процесу допоможе спортсменам розвивати стійкість до стресів, долати внутрішні конфлікти, усвідомлено приймати етичні норми і формувати відповідальне ставлення до власного здоров'я.

Четвертим аспектом є налагодження ефективної взаємодії між спортивними федераціями, медичними закладами, антидопінговими організаціями та іншими зацікавленими структурами. Така координація

забезпечує своєчасний обмін інформацією, підтримку спортсменів та контроль за дотриманням антидопінгових правил. Особливу роль у цьому відіграють спортивні лікарі, які мають володіти актуальною інформацією про допустиме терапевтичне використання лікарських засобів (TUE) та дотримуватися високих стандартів медичної етики. Вони є гарантом здоров'я спортсмена і повинні запобігати будь-якому використанню препаратів, що можуть порушувати правила чесної гри.

Зобразимо стратегію попередження застосування допінгу у фехтуванні та методи просвітницької роботи серед спортсменів, тренерів та спортивних лікарів схематично (рис. 3.1).

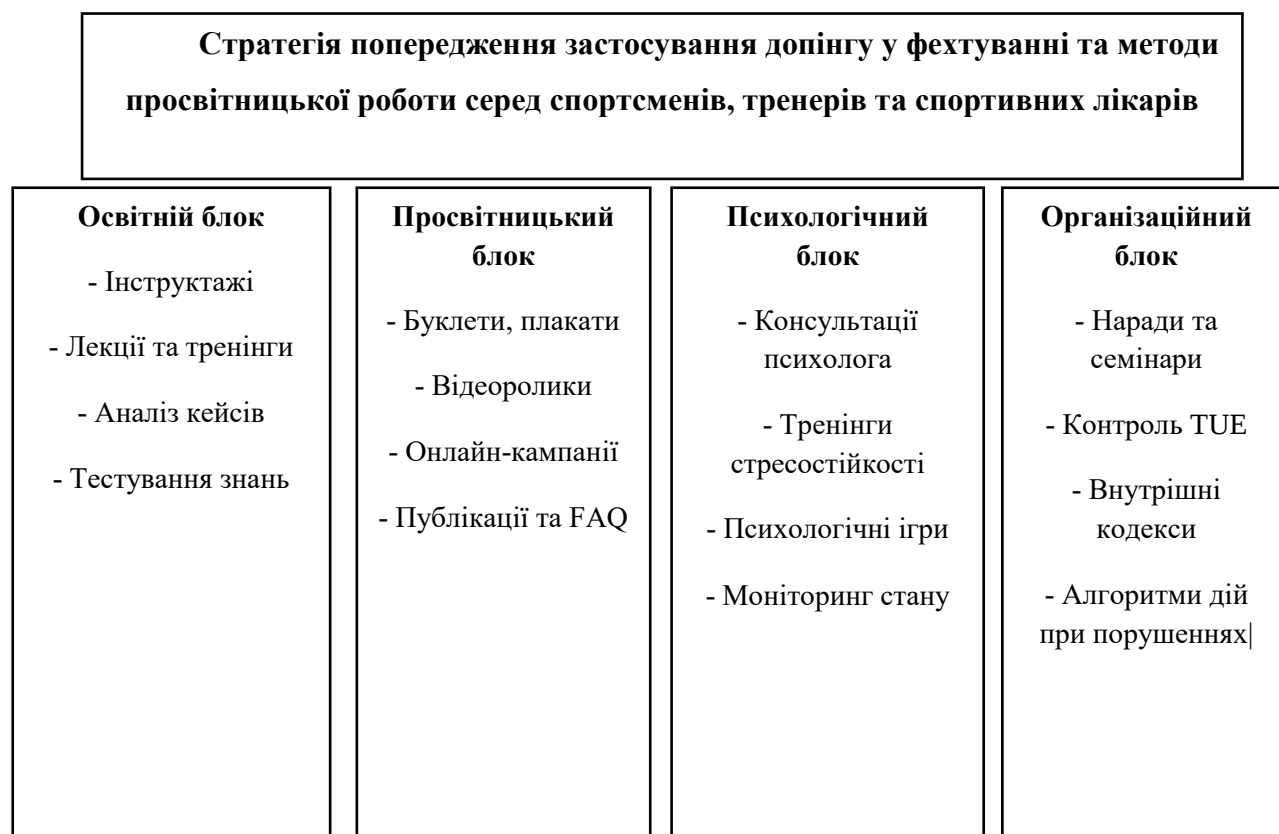

Рис. 3.1. Схема стратегії попередження застосування допінгу у фехтуванні

Так, з оглядом на рис. 3.1. можемо виокремити наступне. Освітній блок передбачає регулярне проведення антидопінгових інструктажів і

навчальних програм для спортсменів, тренерів та спортивних лікарів. До конкретних заходів належать: інтерактивні лекції про заборонені речовини та методи їх виявлення відповідно до стандартів WADA; тренінги з відпрацювання процедур допінг-контролю; аналіз кейсів порушень антидопінгових норм; тестування знань учасників після навчальних заходів для оцінки ефективності навчання.

Просвітницький блок включає розробку та поширення інформаційних матеріалів (буклети, плакати, відеоролики), активне використання цифрових платформ і соціальних мереж. Конкретні заходи: щомісячні публікації на сайтах федерацій, розсилки електронних листів зі статистикою та прикладами, тематичні онлайн-кампанії, виступи відомих спортсменів із власним досвідом, створення FAQ щодо правил TUE та алгоритмів дій при підозрі на порушення антидопінгових норм.

Психологічний блок спрямований на розвиток стійкості до стресів, формування відповідального ставлення до здоров'я та етичних норм. Заходи включають: індивідуальні та групові консультації спортивного психолога, тренінги з управління стресом та емоціями, психологічні ігри на формування командної підтримки, моніторинг психологічного стану спортсменів у період змагань та інтенсивних тренувань.

Організаційний блок передбачає налагодження ефективної взаємодії між спортивними федераціями, медичними закладами, антидопінговими організаціями та іншими зацікавленими структурами. Конкретні заходи: регулярні наради та семінари для лікарів і тренерів, контроль дотримання правил TUE, створення внутрішніх процедур повідомлення про підозру на порушення антидопінгових норм, розробка та впровадження внутрішніх кодексів етики у спортивних клубах.

Таким чином, впровадження комплексної стратегії попередження допінгу у фехтуванні сприятиме не лише зниженню випадків вживання заборонених речовин, а й формуванню культури чесної гри, де головними

цінностями є здоров'я спортсмена, спортивна етика та довіра у спортивному середовищі. Такий підхід підвищить авторитет фехтувального спорту і сприятиме сталому розвитку цього виду діяльності на національному та міжнародному рівнях.

3.2 Аналіз рівня обізнаності спортсменів, які займаються фехтуванням щодо негативного впливу застосування допінгу

З метою визначення рівня обізнаності спортсменів, які займаються фехтуванням було проведено анкетування. Вибірка дослідження становила 20 респондентів, серед яких — як професійні спортсмени, так і аматори, що мають безпосереднє відношення до спортивної діяльності. Значну частину учасників склали спортсмени-фехтувальники, що обумовлено специфікою обраної теми та актуальністю проблеми допінгу саме у контексті видів спорту, де важливу роль відіграють витривалість, швидкість реакцій та психологічна стійкість.

За гендерною ознакою вибірка була розподілена наступним чином: 60 % (12 осіб) становили жінки та 40 % (8 осіб) — чоловіки. Такий розподіл дозволяє зробити припущення про можливу різницю в рівні обізнаності та ставленні до проблеми допінгу між представниками різних статей, що також враховувалося під час аналізу отриманих результатів.

Респонденти були різного віку та мали різний досвід у спорті, що надало можливість охопити ширший спектр поглядів на досліджувану проблему. Усі учасники погодилися на участь в опитуванні добровільно, були проінформовані про його цілі, а також запевненні в повній анонімності наданої інформації. Такий підхід сприяв підвищенню достовірності та щирості відповідей, що є важливим чинником у дослідженні соціально чутливих тем, зокрема пов'язаних із використанням допінгу в спорті.

За віковими характеристиками вибірка респондентів розподілилася наступним чином: 10 % учасників були у віці до 18 років, 15 % – у віковій категорії від 18 до 21 року, найбільшу частку – 45 % – становили респонденти віком від 22 до 25 років, і ще 30 % – це особи віком понад 25 років (рис 3.2.).

Такий розподіл дозволяє дослідити проблему обізнаності та ставлення до допінгу у спорті в межах різних вікових груп, що мають різний рівень життєвого та спортивного досвіду. Особливий інтерес становить група респондентів віком від 22 до 25 років, яка є найчисельнішою у вибірці. Дана категорія зазвичай активно залучена до професійної спортивної діяльності, бере участь у змаганнях, і, відповідно, найбільше піддається як фізичному, так і психологічному тиску, що може бути пов'язано з ризиком вживання допінгу. Участь осіб до 18 років дозволяє виявити рівень поінформованості молодших спортсменів, які лише починають свій шлях у спорті, тоді як старші респонденти (старше 25 років) можуть мати більш критичне й усвідомлене ставлення до проблеми, що ґрунтується на особистому досвіді або спостереженнях. Такий віковий спектр забезпечує глибше розуміння загальних тенденцій у ставленні до допінгу серед представників спортивної спільноти.

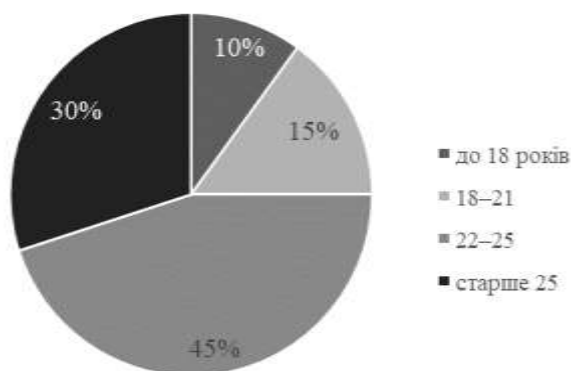

Рис. 3.2. Вік респондентів (n=20)

Щодо спортивного стажу респондентів, було встановлено наступний розподіл за тривалістю занять фехтуванням. Більшість учасників дослідження – 63,2 % – мали стаж занять фехтуванням менше одного року (рис. 3.3). Це свідчить про переважну кількість початківців або спортсменів-аматорів у вибірці, що дозволяє оцінити обізнаність щодо допінгу саме на ранніх етапах спортивної кар’єри. 21,1 % респондентів займаються фехтуванням протягом 1–3 років, що дає змогу розглядати їх як представників початкового етапу становлення у спорті, які вже мають певний досвід тренувань та участі у змаганнях. Дещо меншу частку складають спортсмени зі стажем від 4 до 6 років – 10,5 %. Ця категорія включає спортсменів, які, ймовірно, досягли середнього рівня майстерності та вже мають більш сформоване уявлення про спортивну етику, правила змагань та ризики, пов’язані з допінгом. Найменшу групу – 5,3 % – становлять респонденти зі стажем понад 6 років. Це досвідчені спортсмени, які, як правило, мають глибше розуміння структури спортивної підготовки, а також більшу обізнаність щодо юридичних, медичних та моральних аспектів застосування допінгу. Такий розподіл респондентів за стажем у фехтуванні дозволяє простежити залежність рівня обізнаності та ставлення до допінгу від тривалості перебування в спортивному середовищі, а також виявити специфіку сприйняття цієї проблеми на різних етапах спортивного розвитку.

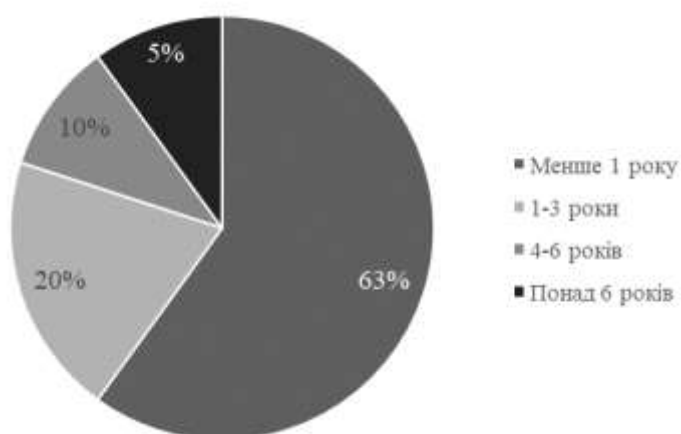

Рис. 3.3. Стаж занять фехтуванням (n=20)

Аналіз відповідей на запитання «Чи знаєте Ви, що таке допінг?» засвідчив достатньо високий рівень загальної обізнаності серед респондентів (рис. 3.4). Зокрема, 80 % учасників опитування відповіли ствердно, вказавши, що знають, що таке допінг. Це свідчить про те, що більшість опитаних мають базові уявлення про це явище, його природу та можливі наслідки використання допінгових засобів у спорті. Водночас 10 % респондентів визнали, що не знають, що таке допінг. Це може свідчити про відсутність належної інформованості серед частини спортсменів або про недостатню ефективність просвітницьких заходів у спортивному середовищі. Ще 10 % опитаних зазначили, що мають лише часткове уявлення про допінг. Ймовірно, ця категорія респондентів орієнтується на поверхневі знання або має неповну інформацію щодо визначення, видів та наслідків вживання допінгових речовин. Отримані результати свідчать про потребу в систематичному інформуванні спортсменів, особливо тих, хто лише розпочинає свій спортивний шлях, щодо проблеми допінгу, його забороненого статусу, потенційних ризиків для здоров'я та наслідків для спортивної кар'єри.

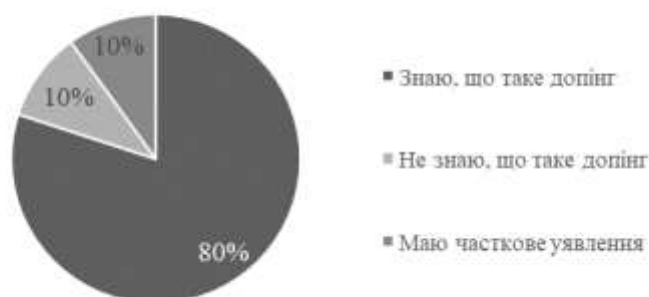

Рис. 3.4. Відповідь на питання: «Чи знаєте Ви, що таке допінг?» (n=20)

Аналіз відповідей на запитання «Які препарати, на Вашу думку, є допінгом?» дозволив виявити рівень знань респондентів щодо конкретних видів заборонених засобів, що класифікуються як допінг. Більшість опитаних – 85 % – віднесли до допінгових препаратів анаболічні стероїди (анаболіки) (рис. 3.5). Це свідчить про те, що саме анаболіки найбільш асоціюються зі словом «допінг» серед спортсменів, і ця інформація, ймовірно, є найпоширенішою в доступних джерелах або спортивному середовищі. 45 % респондентів вказали бета-блокатори як допінгові препарати. Такий результат демонструє часткове усвідомлення того, що допінг включає не лише засоби, що підвищують м'язову масу або витривалість, а й препарати, що впливають на серцево-судинну систему та використовуються для зниження тривожності або контролю пульсу під час змагань, особливо в точних видах спорту.

35 % опитаних визнали допінгом знеболювальні препарати. Це може свідчити про наявність певних помилкових уявлень, оскільки не всі знеболювальні засоби входять до списку заборонених, проте деякі їхні види справді можуть бути класифіковані як допінг за певних умов (наприклад, при використанні з метою приглушення больового синдрому, що дозволяє перевищити фізіологічні межі організму). Водночас 10 % респондентів визнали, що не знають, які саме препарати є допінгом. Це свідчить про недостатній рівень спеціалізованої обізнаності в частини учасників, що може бути потенційно небезпечним з огляду на несвідоме або неумисне порушення антидопінгових правил.

Загалом, результати цього запитання вказують на потребу в більш глибокому інформуванні спортсменів щодо конкретного переліку заборонених речовин, який формується відповідно до щорічного оновлення WADA, а також щодо можливих ризиків використання окремих препаратів без належної консультації з лікарем або тренером.

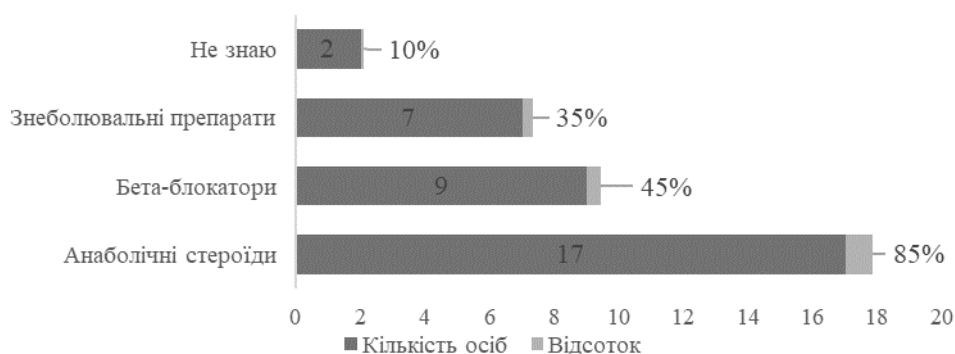

Рис. 3.5. Відповідь на питання: «Які препарати, на Вашу думку, є допінгом?» (n=20)

Аналіз відповідей на запитання «Чи знайомі Ви з переліком заборонених речовин WADA?» показав, що лише 25 % респондентів відповіли ствердно, підтвердивши, що знайомі з офіційним списком заборонених препаратів, який щороку публікується WADA (рис. 3.6). Ця частка свідчить про наявність певного рівня обізнаності серед окремих спортсменів або тих, хто безпосередньо пов'язаний з професійною підготовкою у спорті, де контроль за вживанням заборонених речовин є частиною тренувального процесу.

Натомість 50 % опитаних вказали, що не знайомі з переліком заборонених речовин. Такий показник є тривожним і свідчить про значну прогалину в інформуванні спортсменів щодо основ нормативно-правового регулювання, яке визначає допустимі межі використання медичних або фармакологічних засобів у спорті. В умовах посилення антидопінгового контролю відсутність знань про вміст списку WADA може призвести до ненавмисного порушення правил. Ще 25 % респондентів зазначили, що «чули, але не читали» список заборонених речовин. Це свідчить про наявність часткової інформованості, однак недостатньої для того, щоб володіти чітким уявленням про те, які речовини є забороненими, у яких дозуваннях і за яких умов. Таке поверхнєве знання не гарантує дотримання антидопінгових вимог і вимагає додаткових роз'яснень або навчання.

Загалом, отримані результати демонструють недостатній рівень ознайомлення опитаних із переліком заборонених препаратів WADA. Це свідчить про необхідність проведення систематичних просвітницьких заходів, тренінгів або лекцій для спортсменів, тренерів та осіб, залучених до спортивної діяльності. Формування ґрунтовного розуміння структури антидопінгового регулювання є важливою умовою профілактики допінгових порушень та сприяє збереженню принципів чесної гри у спорті.

Рис. 3.6. Відповідь на питання: «Чи знайомі Ви з переліком заборонених речовин WADA?» (n=20)

Аналіз відповідей на запитання «Чи проходили Ви антидопінгові інструктажі або навчання?» дозволив встановити, що 65 % респондентів зазначили, що мали досвід участі в подібних заходах (рис. 3.7). Це свідчить про наявність певної системи інформування та профілактичної роботи у спортивному середовищі, принаймні для частини спортсменів. Участь в антидопінгових інструктажах або навчальних програмах є важливим елементом формування правової та етичної відповідальності за власну поведінку у спорті, а також сприяє усвідомленому дотриманню норм, встановлених Всесвітнім антидопінговим агентством (WADA) та національними спортивними організаціями. Водночас 35 % опитаних визнали, що жодного разу не проходили антидопінгових інструктажів або спеціалізованих навчань. Такий показник свідчить про нерівномірне

охоплення спортсменів інформаційно-просвітницькими програмами з допінг-контролю. Відсутність належної підготовки у цій сфері може призводити до неправильного розуміння допінгової проблематики, заниження ризиків, або навіть до ненавмисного порушення антидопінгових правил.

З огляду на зазначене, очевидною є потреба у посиленні інституційного підходу до організації обов'язкових освітніх заходів з питань допінгу, особливо для молодих спортсменів або тих, хто лише розпочинає свою спортивну кар'єру. Забезпечення рівного доступу до достовірної інформації та регулярне проведення відповідних тренінгів є ключовими факторами у запобіганні використанню заборонених речовин у спорті.

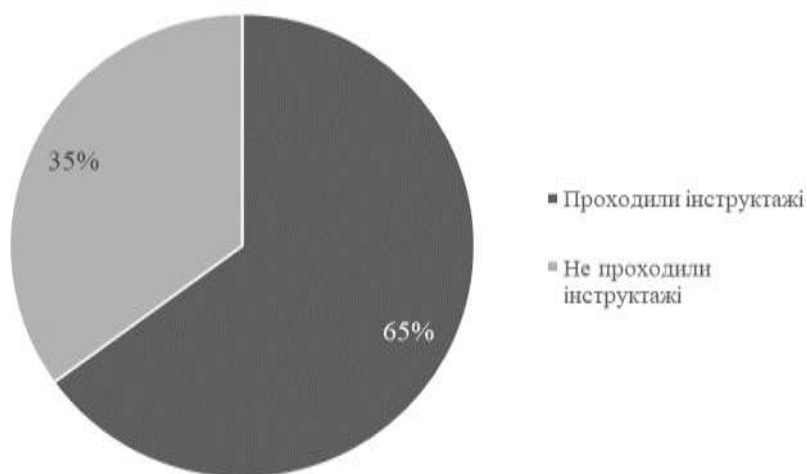

Рис. 3.7. Відповідь на питання: «Чи проходили Ви антидопінгові інструктажі або навчання?» (n=20)

Аналіз відповідей на запитання «Як Ви ставитесь до використання допінгу в спорті?» продемонстрував переважно негативне ставлення респондентів до застосування заборонених засобів у спортивній діяльності (рис. 3.8). Так, 75 % учасників опитування зазначили, що категорично

проти використання допінгу. Це свідчить про сформовану позицію більшості респондентів, які визнають неприпустимість застосування допінгових речовин, незалежно від обставин. Така установка може бути результатом як особистих переконань, так і впливу просвітницької роботи, спрямованої на формування етичних норм і відповідального ставлення до власного здоров'я та спортивної кар'єри. 30 % респондентів обрали варіант «можна у виняткових випадках», що свідчить про наявність певного компромісного підходу до цієї проблеми. Ймовірно, частина спортсменів допускає можливість застосування допінгу з лікувальною або відновлювальною метою, наприклад, у разі серйозної травми або хронічного захворювання, коли використання певних препаратів є виправданим з медичної точки зору. Водночас така позиція може вказувати на недостатнє розуміння чітких меж між терапевтичним використанням лікарських засобів (за наявності TUE – терапевтичного виключення) та порушенням антидопінгових правил. Жоден із респондентів не обрав варіант відповіді «не бачу проблеми у використанні допінгу». Відсутність такого типу відповідей свідчить про загальне усвідомлення серйозності цієї проблеми у спортивному середовищі, а також про негативне ставлення до практики використання допінгових речовин як засобу досягнення спортивного успіху будь-якою ціною.

Загалом результати даного питання демонструють домінування етичної позиції щодо недопустимості допінгу в спорті серед опитаних респондентів, що є позитивним показником у контексті формування культури «чесної гри» та дотримання принципів спортивної доброчесності.

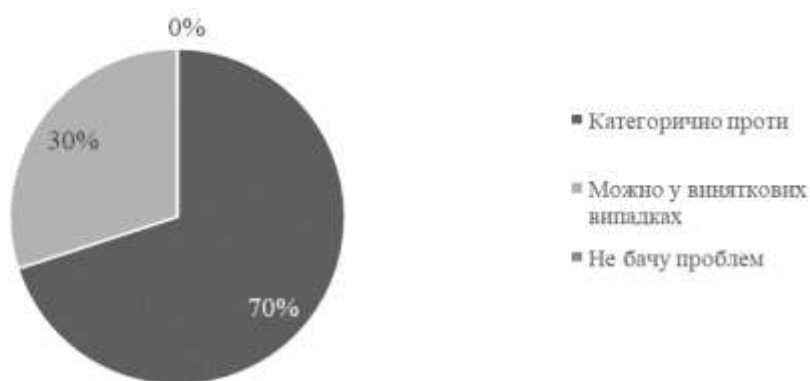

Рис. 3.8. Відповідь на питання: «Як Ви ставитесь до використання допінгу в спорті?» (n=20)

Аналіз відповідей на запитання «Як Ви вважаєте, чому спортсмени вживають допінг?» дозволив виокремити основні мотиви, які, на думку респондентів, спонукають спортсменів до використання заборонених препаратів (рис. 3.9). Абсолютна більшість опитаних – 85 % – вказали на бажання перемогти будь-якою ціною як основну причину вживання допінгу. Це свідчить про усвідомлення респондентами того факту, що у висококонкурентному середовищі спорту прагнення досягти найкращих результатів і здобути перемогу може штовхати деяких спортсменів на порушення правил. Така відповідь вказує на актуальність проблеми морального вибору, де цілі іноді виправдовують засоби, навіть якщо це пов'язано з ризиком для здоров'я, кар'єри та репутації.

45 % респондентів назвали психологічний тиск серед можливих чинників допінгової поведінки. Йдеться як про тиск з боку оточення (вболівальників, команди, родини), так і про внутрішню напругу, пов'язану з високими очікуваннями, страхом невдачі, страхом втратити місце у складі або завершити кар'єру. Психологічна нестабільність і відчуття відповідальності за результат часто змушують спортсменів шукати «швидкі рішення», що можуть включати використання заборонених стимуляторів. 15 % респондентів вважають, що вплив

тренера або лікаря є одним з факторів, що сприяє вживанню допінгу. Ця відповідь вказує на потенційну роль спортивного персоналу у прийнятті рішень спортсменом, а також на ризик зловживання довірою з боку тих, хто має авторитет або контроль над підготовкою спортсмена. Особливо небезпечним є той факт, що іноді саме медичні працівники або тренери можуть рекомендувати чи навіть примушувати спортсмена вживати речовини, не розкриваючи всіх наслідків. 5 % респондентів обрали варіант інше.

Загалом результати демонструють, що респонденти визнають багатофакторність проблеми вживання допінгу, де поєднуються як внутрішні, так і зовнішні впливи. Це підкреслює необхідність не лише контролю й покарання, але й цілеспрямованої психологічної підтримки спортсменів, формування морально-етичних орієнтирів та посилення ролі освіти й профілактики у спортивному середовищі.

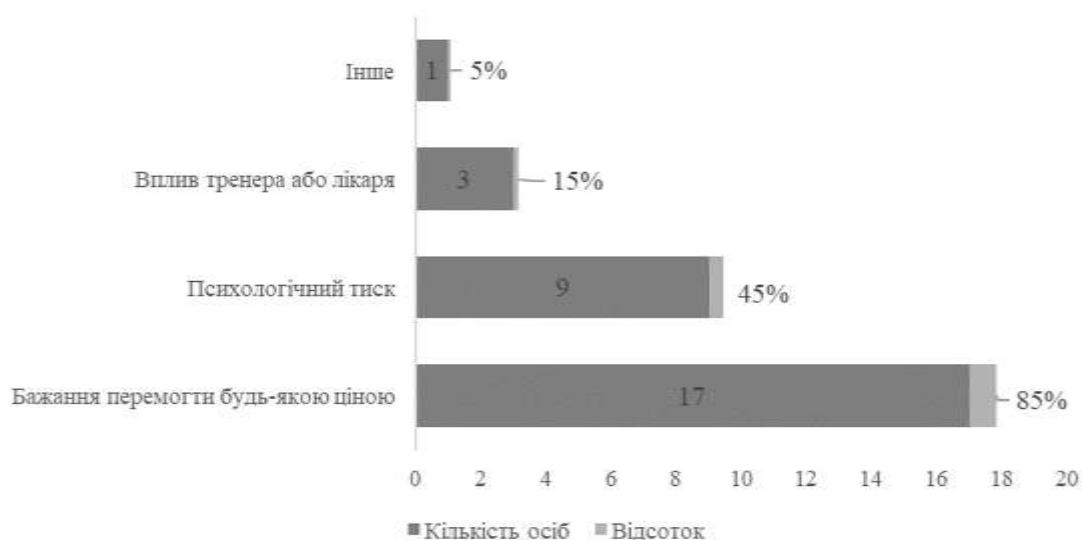

Рис. 3.9. Відповідь на питання: «Як Ви вважаєте, чому спортсмени вживають допінг?» (n=20)

Аналіз відповідей на запитання «Як Ви оцінюєте свій рівень знань про допінг?» дав змогу визначити самооцінку респондентами власної

поінформованості щодо проблеми допінгу у спорті (рис. 3.10). Лише 15 % опитаних вважають свій рівень знань високим. Це свідчить про наявність серед респондентів окремих осіб, які, ймовірно, не лише знайомі з основними поняттями, але й обізнані з чинними нормативно-правовими актами, списками заборонених речовин, процедурою тестування, а також правовими та медичними наслідками вживання допінгу. Ця група респондентів може мати відповідну підготовку, отриману в межах антидопінгових навчань або через безпосередню практику участі в спортивних змаганнях.

Найбільша частка опитаних – 40 % – оцінила свій рівень знань як середній. Ці респонденти, ймовірно, мають загальне уявлення про допінг, знайомі з його основними видами та потенційною шкодою, але не завжди впевнені у деталях – зокрема, щодо оновлень у переліках WADA, правил застосування терапевтичного використання препаратів, чи процедур допінг-контролю. Їхній рівень обізнаності дозволяє орієнтуватися у темі, однак потребує поглиблення та систематизації знань. 35 % респондентів визначили свій рівень знань як низький. Це свідчить про те, що понад третина учасників опитування усвідомлює нестачу інформації або поверховість власних знань щодо допінгу, що потенційно підвищує ризики необізнаного порушення антидопінгових правил або потрапляння під вплив дезінформації. Ще 10 % респондентів визнали, що їхній рівень знань про допінг відсутній. Такий результат є свідченням глибокої інформаційної прогалини та потреби в базовому просвітництві серед певної частини спортсменів або осіб, дотичних до спорту.

Загалом, отримані дані свідчать про те, що абсолютна більшість опитаних (85 %) мають або середній, або нижчий рівень знань щодо допінгової проблематики. Це підтверджує актуальність розробки й упровадження доступних, систематичних освітніх програм, що мають на меті підвищення обізнаності спортсменів усіх рівнів підготовки.

Формування компетентного ставлення до допінгу є необхідною умовою збереження спортивної етики, здоров'я атлетів та запобігання порушенням антидопінгових правил.

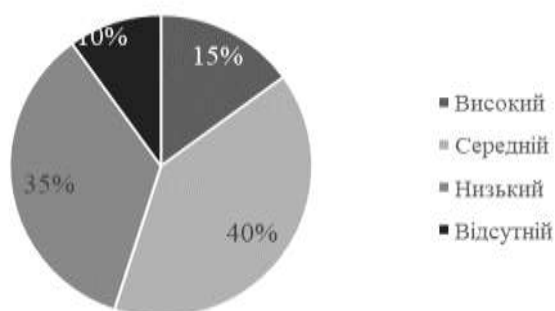

Рис. 3.10. Відповідь на питання: «Як Ви оцінюєте свій рівень знань про допінг?» (n=20)

Аналіз відповідей на запитання «Чи знаєте Ви, куди звернутися у випадку підозри на порушення антидопінгових правил?» показав, що 55 % респондентів підтвердили свою обізнаність щодо відповідних органів або служб, куди можна звернутися для повідомлення про можливе порушення антидопінгових норм (рис. 3.11). Такий рівень інформованості свідчить про те, що більше половини опитаних мають уявлення про процедури повідомлення та механізми реагування, що є важливою складовою системи контролю за дотриманням правил чесної гри в спорті.

Водночас 45 % респондентів зазначили, що не знають, куди слід звертатися у разі підозри на допінгове порушення. Це свідчить про суттєві прогалини в інформуванні частини спортсменів та інших учасників спортивного процесу, що може знижувати ефективність антидопінгової політики через недостатню кількість своєчасних повідомлень та втрату можливостей для оперативного реагування. Недостатня обізнаність щодо каналів повідомлення про порушення ускладнює боротьбу з допінгом і знижує рівень довіри до системи контролю. Тому важливо посилити інформаційну роботу серед спортсменів, тренерів та спортивних фахівців,

поширюючи чіткі рекомендації щодо дій у випадках підозри на використання заборонених речовин. Забезпечення доступності та зрозумілості контактної інформації відповідних організацій сприятиме підвищенню ефективності системи виявлення і попередження допінгових порушень, а також формуванню культури відкритості та відповідальності у спортивному середовищі.

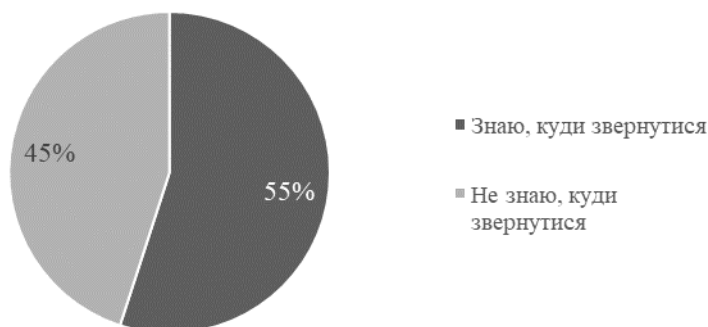

Рис. 3.11. Відповідь на питання: «Чи знаєте Ви, куди звернутися у випадку підозри на порушення антидопінгових правил?» (n=20)

Аналіз відповідей на запитання «Чи підтримуєте Ви ідею просвітницьких програм із запобігання допінгу?» свідчить про загальну позитивну позицію респондентів щодо необхідності освітніх заходів у сфері боротьби з допінгом (рис. 3.12). Зокрема, 65 % опитаних висловили підтримку ідеї проведення таких програм. Ця більшість демонструє розуміння важливості систематичного інформування спортсменів та фахівців спортивної сфери про ризики, наслідки та правові аспекти використання заборонених речовин. Підтримка просвітницьких ініціатив вказує на готовність спортсменів долучатися до процесу підвищення власної обізнаності та сприяти формуванню здорової і чесної спортивної культури.

Водночас 15 % респондентів висловили негативне ставлення до ідеї проведення таких програм, що може бути зумовлено різними факторами –

від недостатнього розуміння суті проблеми допінгу до скептичного ставлення до ефективності освітніх заходів. Ця частина опитаних, можливо, не вбачає прямого зв'язку між просвітництвом і зниженням рівня допінгу або ж вважає, що інші заходи мають більший вплив. Ще 20 % респондентів відповіли «можливо», що свідчить про їхню нерішучість або потребу у додатковій інформації щодо формату, змісту та користі таких програм. Ця категорія може розглядати просвітницькі заходи як потенційно корисні, але вимагає більш конкретних доказів їх ефективності або адаптації під специфіку конкретного виду спорту чи рівня спортсменів.

Так, більшість опитаних підтримують ідею просвітницьких програм, що підкреслює актуальність і необхідність впровадження системних освітніх заходів із запобігання допінгу. Водночас частина респондентів демонструє скептицизм або нерішучість, що вказує на потребу ретельного планування таких програм із урахуванням специфіки цільової аудиторії та застосування інтерактивних, мотиваційних методів навчання.

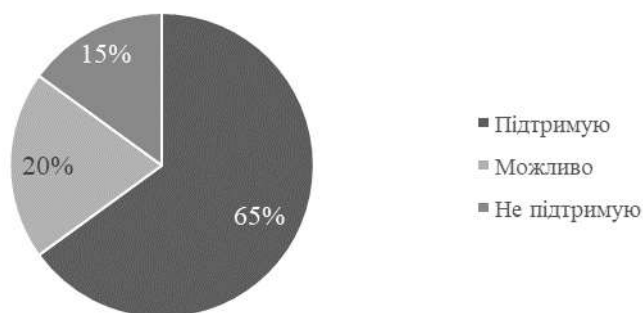

Рис. 3.12. Відповідь на питання: «Чи підтримуєте Ви ідею просвітницьких програм із запобігання допінгу?» (n=20)

Відкрите питання «Які теми Ви хотіли б висвітлити у подібних просвітницьких програмах?» дозволило отримати низку важливих рекомендацій від респондентів щодо змісту майбутніх освітніх заходів.

По-перше, серед відповідей було виділено прохання більш детально розглядати тематику речовин, що використовуються як допінг, з акцентом на їхній вплив на організм спортсмена. Окрім цього, учасники підкреслили необхідність інформування про конкретні кроки та організації, куди слід звертатися у разі підозри на застосування допінгу. Така інформація сприятиме не лише підвищенню обізнаності, а й створенню механізмів активного реагування та самозахисту в спортивному середовищі.

По-друге, респонденти наголосили на важливості частішого висвітлення наслідків порушення антидопінгових правил. Вони вважають, що детальна інформація про юридичні, медичні та репутаційні ризики має бути обов'язковою складовою програм для спортсменів усіх видів спорту. Особливо це важливо з огляду на те, що усвідомлення серйозності санкцій може стати ефективним чинником профілактики допінгових порушень.

По-третє, значний інтерес викликала тема впливу вживання допінгу на здоров'я та спортивну кар'єру відомих спортсменів. Респонденти вважають, що розгляд конкретних кейсів із життя відомих атлетів допоможе наочно продемонструвати негативні наслідки застосування заборонених речовин і створити більш емоційний зв'язок із аудиторією. Цей підхід може сприяти формуванню усвідомленого і відповідального ставлення до власного здоров'я та спортивної етики. Загалом, зібрані рекомендації респондентів свідчать про потребу комплексного підходу до розробки просвітницьких програм, які мають включати як теоретичні знання про допінг і його наслідки, так і практичні поради щодо дій у складних ситуаціях. Це сприятиме формуванню цілісного розуміння проблеми та підвищенню ефективності заходів із запобігання допінгу у спорті.

Проведене дослідження серед спортсменів-фехтувальників дозволило оцінити рівень їхньої обізнаності щодо проблеми допінгу та його негативного впливу на здоров'я і спортивну кар'єру. Результати

свідчать, що більшість респондентів мають базове уявлення про поняття допінгу: 80 % учасників підтвердили своє знання цього явища. Однак при детальному аналізі виявлено значні прогалини у знаннях щодо конкретних заборонених речовин, процедур допінг-контролю та нормативно-правових аспектів. Лише 25 % спортсменів були ознайомлені з офіційним переліком заборонених речовин Всесвітнього антидопінгового агентства (WADA), а половина опитаних не знали, куди слід звертатися у разі підозри на порушення антидопінгових правил.

Самооцінка рівня знань про допінг була переважно середньою або низькою: 40 % респондентів оцінили свої знання як середні, а 35 % — як низькі. Така ситуація підкреслює потребу у посиленому інформуванні та систематичній просвітницькій роботі. Важливим є і те, що 65 % опитаних мали досвід проходження антидопінгових інструктажів, що свідчить про існування базових освітніх заходів, хоча їх охоплення поки що не є повним.

Серед негативних наслідків вживання допінгу спортсмени найчастіше виокремлювали шкоду для здоров'я та ризик втрати спортивної кар'єри. 75 % респондентів категорично засуджували використання допінгу, хоча 30 % допускали можливість його застосування у виняткових випадках. Це свідчить про формування в більшості спортсменів етичної позиції, однак також вказує на існування деяких розбіжностей у розумінні меж допустимості.

Опитані вказали на кілька основних причин, через які спортсмени вдаються до допінгу, зокрема бажання перемогти будь-якою ціною (85 %), психологічний тиск (45 %) та вплив тренерів або медичних працівників (15 %). Це підкреслює багатofакторний характер проблеми та необхідність комплексного підходу до її вирішення, що включає не лише контроль і покарання, а й психологічну підтримку, а також підвищення рівня освіченості.

З огляду на зазначене, більшість респондентів підтримують ідею просвітницьких програм із запобігання допінгу (65 %), наголошуючи на важливості висвітлення тем, пов'язаних із впливом допінгу на здоров'я і кар'єру спортсменів, юридичними наслідками та алгоритмами дій у випадку підозри на порушення.

Отже, проведене дослідження свідчить про достатній рівень загальної обізнаності спортсменів щодо проблеми допінгу, проте виявляє значні прогалини у деталізованих знаннях про заборонені речовини, процедури допінг-контролю та нормативно-правове регулювання. Більшість респондентів демонструють негативне ставлення до використання допінгу, водночас існують випадки компромісних позицій, що підкреслює потребу у поглибленій освіті та профілактичній роботі. Інформаційні прогалини, зокрема у знанні переліку WADA та механізмів повідомлення про порушення, а також нерівномірне охоплення антидопінговими інструктажами, створюють ризики ненавмисних порушень і знижують ефективність боротьби з допінгом. Водночас респонденти позитивно сприймають ідею впровадження систематичних просвітницьких програм і пропонують включати до них теми, пов'язані з впливом допінгу на здоров'я, кар'єру спортсменів, а також алгоритми дій у випадку підозри на порушення. Аналіз рівня обізнаності спортсменів-фехтувальників щодо негативного впливу застосування допінгу показав, що, незважаючи на базову поінформованість, існують значні прогалини у знаннях, які потребують систематичного усунення через організацію цілеспрямованих освітніх заходів. Підвищення рівня обізнаності сприятиме формуванню відповідального ставлення до антидопінгових норм, захисту здоров'я спортсменів і підтриманню принципів чесної гри у спорті.

3.3 Розробка рекомендацій для удосконалення профілактичних заходів у фехтуванні

Удосконалення профілактичних заходів у фехтуванні є ключовим завданням для забезпечення чесності, здоров'я та довготривалої перспективи розвитку цього виду спорту. На основі результатів дослідження рівня обізнаності спортсменів, їхніх поглядів та поведінкових установок щодо допінгу можна сформуванати низку рекомендацій, які допоможуть підвищити ефективність профілактичної роботи і знизити ризики порушень антидопінгових правил.

Перш за все, необхідно систематизувати освітні програми, орієнтовані на спортсменів, тренерів та спортивних лікарів. Вони повинні містити адаптований зміст, що відповідає особливостям фехтування та охоплює такі теми, як класифікація заборонених речовин, сучасні методи їх виявлення, процедура допінг-контролю, а також юридичні, медичні й етичні наслідки застосування допінгу. Особливо важливо, щоб ці навчальні заходи проводилися регулярно — не лише на початкових етапах кар'єри спортсменів, а й протягом усього періоду їх професійної діяльності. Регулярність і послідовність таких занять сприятимуть закріпленню знань і формуванню відповідального ставлення до антидопінгових норм.

Другим важливим напрямком є активізація просвітницької роботи із застосуванням сучасних інформаційних технологій та медіаресурсів. Вебінари, онлайн-курси, інформаційні кампанії у соціальних мережах, спеціалізовані мобільні застосунки можуть забезпечити безперервний доступ до актуальної інформації. Використання інтерактивних форматів, таких як відеолекції, ігрові модулі, кейс-стаді та інші залучаючі методики, підвищить зацікавленість спортсменів та їхню мотивацію до дотримання правил. Такий підхід також дозволяє адаптувати навчальний контент під

різні вікові та професійні групи, що сприяє більш ефективному засвоєнню знань.

Третім компонентом удосконалення профілактики є посилення психологічної підтримки спортсменів. Враховуючи високе навантаження та стреси, пов'язані з конкуренцією, спортивна психологія має стати невід'ємною частиною тренувального процесу. Залучення кваліфікованих психологів допоможе спортсменам розвивати навички подолання стресу, формувати стійкість до тиску з боку оточення і внутрішніх конфліктів, а також приймати етичні рішення на користь здоров'я і чесної гри. Окрім того, тренерам та медичним працівникам слід надати інструменти для виявлення ознак можливого застосування допінгу, що дозволить вчасно надати підтримку або втрутитися.

Четвертий напрямок – удосконалення механізмів інформування та підтримки щодо повідомлень про підозри на порушення антидопінгових правил. Важливо забезпечити доступність, конфіденційність і зручність каналів звернення для спортсменів і представників спортивної спільноти. Це підвищить довіру до системи контролю, сприятиме своєчасному виявленню порушень і їх оперативному розгляду, а також створить умови для більш відповідальної поведінки у спортивному середовищі.

Нарешті, необхідно впроваджувати системний моніторинг та оцінку ефективності профілактичних заходів. Регулярний збір зворотного зв'язку від спортсменів, тренерів та лікарів дозволить виявляти слабкі місця у програмах, своєчасно коригувати підходи та підвищувати якість освітніх і превентивних заходів. Такий підхід сприятиме безперервному вдосконаленню профілактичної системи, адаптації її до сучасних викликів і потреб спортивної спільноти.

Отже, загалом, реалізація комплексних рекомендацій з удосконалення профілактичних заходів сприятиме формуванню в фехтувальному середовищі культури відповідальності, чесності та турботи

про здоров'я спортсменів. Це, у свою чергу, стане запорукою сталого розвитку виду спорту, підвищення його престижу та довіри з боку суспільства і міжнародної спільноти.

Висновки до третього розділу

Організаційно-методичні підходи до попередження застосування допінгу у фехтуванні вимагають комплексного і системного підходу, який охоплює освітні, просвітницькі, психологічні та організаційні заходи. Впровадження регулярних навчальних програм, адаптованих до специфіки фехтування та потреб спортсменів, тренерів і спортивних лікарів, дозволяє підвищити рівень знань про допінг, його негативний вплив і процедури антидопінгового контролю. Використання інтерактивних та сучасних методів навчання сприяє більш ефективному засвоєнню інформації і формуванню відповідального ставлення до антидопінгових норм.

Аналіз рівня обізнаності спортсменів, які займаються фехтуванням, показав, що більшість мають базове розуміння проблеми допінгу, існують суттєві прогалини у знаннях щодо конкретних заборонених речовин, правил допінг-контролю та каналів повідомлення про порушення. Це вказує на необхідність систематичного посилення просвітницької роботи та розширення охоплення антидопінгових заходів для забезпечення більш повної інформованості спортивної спільноти.

Розроблені рекомендації наголошують на важливості уніфікації освітніх програм, застосуванні сучасних інформаційних технологій, посиленні психологічної підтримки спортсменів, а також створенні ефективних і доступних каналів для повідомлень про підозри на допінгові порушення. Впровадження системного моніторингу та оцінки ефективності профілактичних заходів дозволить своєчасно виявляти недоліки та коригувати стратегію, підвищуючи її результативність.

Отже, запропоновані організаційно-методичні підходи створюють міцний фундамент для формування ефективної системи профілактики допінгу у фехтуванні, що сприятиме зміцненню культури чесної гри, захисту здоров'я спортсменів та підвищенню престижу виду спорту на національному і міжнародному рівнях.

РОЗДІЛ 4.

ОБГОВОРЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проведене дослідження дозволило всебічно проаналізувати рівень обізнаності спортсменів, які займаються фехтуванням, щодо проблеми застосування допінгу, а також оцінити їхнє ставлення до цього явища та ефективність існуючих профілактичних заходів. Результати свідчать про наявність як позитивних тенденцій, так і значних викликів, що потребують уваги для подальшого удосконалення антидопінгової політики в даному виді спорту.

З одного боку, більшість респондентів демонструють базове розуміння сутності допінгу та усвідомлюють його негативний вплив на здоров'я, спортивну кар'єру та морально-етичні стандарти. Однак, значна частина опитаних не володіє детальними знаннями щодо конкретних заборонених речовин, процедур допінг-контролю та правил повідомлення про порушення. Виявлені інформаційні прогалини можуть призводити до ненавмисних порушень і знижувати загальну ефективність боротьби з

допінгом у спортивній спільноті. Крім того, не всі спортсмени регулярно проходять антидопінгові інструктажі, що вказує на необхідність розширення охоплення профілактичними освітніми програмами.

Ставлення до застосування допінгу у більшості випадків є негативним, причому переважна частина спортсменів категорично протистоїть його використанню. Водночас деякі респонденти допускають можливість застосування допінгу у виняткових ситуаціях, що свідчить про неоднорідність етичних уявлень та потребує подальшої роботи з формування єдиних моральних і професійних стандартів. Важливо також враховувати, що причини вживання допінгу пов'язані не лише з бажанням здобути перемогу будь-якою ціною, а й із психологічним тиском, а також впливом тренерів чи медичного персоналу. Це підкреслює необхідність комплексного підходу, який передбачає не лише контроль і покарання, а й психологічну підтримку та освіту.

Висока підтримка спортсменами ідеї впровадження просвітницьких програм свідчить про актуальність і потребу таких ініціатив. Опитані наголошують на важливості детального висвітлення тем, пов'язаних з впливом допінгу на здоров'я, юридичними наслідками та алгоритмами дій у випадках підозри на порушення. Це підтверджує необхідність розробки сучасних, інтерактивних і доступних інформаційних і навчальних продуктів, що можуть забезпечити постійний рівень поінформованості в спортивному середовищі.

На основі зібраних даних були сформовані рекомендації щодо удосконалення профілактичних заходів у фехтуванні, що включають уніфікацію і систематизацію освітніх програм, активне використання цифрових технологій для інформування, посилення психологічної підтримки спортсменів та створення ефективних каналів комунікації для повідомлення про порушення. Запровадження моніторингу і оцінки ефективності цих заходів дасть змогу оперативно реагувати на зміни у

спортивному середовищі, своєчасно коригувати стратегію та підвищувати результативність профілактичної роботи.

Отже, отримані результати підтверджують, що лише комплексний, багатокomпонентний підхід до попередження допінгу у фехтуванні може забезпечити суттєве зниження ризиків застосування заборонених речовин. Впровадження запропонованих організаційно-методичних заходів сприятиме формуванню культури чесної гри, збереженню здоров'я спортсменів і підвищенню престижу фехтувального спорту як на національному, так і на міжнародному рівнях. Цей підхід є необхідною умовою для забезпечення безпечного, етичного і сталого розвитку виду спорту в сучасних умовах.

ВИСНОВКИ

У рамках теоретичного аналізу проблеми застосування допінгу у спорті було визначено основні поняття, види та класифікації допінгових засобів, що дає змогу систематизувати знання щодо цієї категорії заборонених речовин та методів їх використання. Особлива увага приділена ролі міжнародних та національних організацій у боротьбі з допінгом, зокрема діяльності WADA та національних антидопінгових структур, які забезпечують нормативно-правове регулювання, контроль та просвітницьку роботу. Аналіз негативних наслідків застосування допінгу для спортсменів-фехтувальників показав його значний вплив не лише на фізичне здоров'я, а й на психоемоційний стан, спортивну кар'єру та морально-етичні аспекти, що обґрунтовує необхідність ефективних профілактичних заходів.

Методологічна частина дослідження включала характеристику вибірки та опис застосованих методів, зокрема проведення анонімного опитування спортсменів-фехтувальників для виявлення рівня їх

обізнаності та ставлення до проблеми допінгу. Організація дослідження забезпечила надійність і репрезентативність зібраних даних, що слугувало підґрунтям для подальшого аналізу та розробки практичних рекомендацій.

У розділі, присвяченому організаційно-методичним підходам, обґрунтовано стратегію попередження застосування допінгу у фехтуванні, яка поєднує освітні, просвітницькі, психологічні та організаційні заходи. Аналіз рівня обізнаності спортсменів засвідчив наявність базових знань, але також виявив суттєві інформаційні прогалини, що потребують подолання через систематичне впровадження навчальних програм. Розроблені рекомендації спрямовані на удосконалення профілактичної роботи шляхом уніфікації освітніх матеріалів, використання сучасних технологій інформування, посилення психологічної підтримки та покращення каналів комунікації.

Вибірка дослідження складала 20 респондентів, серед яких були як професійні спортсмени, так і аматори, безпосередньо залучені до спортивної діяльності, з переважанням спортсменів-фехтувальників. За гендерною ознакою 60 % становили жінки, 40 % – чоловіки. Вікова структура показала, що найбільшу частку – 45 % – становили респонденти віком 22–25 років (рис. 3.2), а спортивний стаж переважно менше одного року (63,2 %) (рис. 3.3). Опитування продемонструвало високий рівень базової обізнаності щодо допінгу: 80 % знали, що це таке (рис. 3.4), проте лише 25 % були ознайомлені з переліком заборонених речовин WADA (рис. 3.6). 65 % респондентів проходили антидопінгові інструктажі (рис. 3.7). Більшість учасників (75 %) негативно ставилися до використання допінгу (рис. 3.8), а основними причинами його застосування вважали прагнення перемогти будь-якою ціною та психологічний тиск (рис. 3.9). Щодо самооцінки знань, 40 % оцінювали їх як середні, 35 % – низькі (рис. 3.10), а 55 % знали, куди звернутися у разі підозри на допінг (рис. 3.11). Більшість респондентів підтримували ідею просвітницьких програм із

запобігання допінгу (65 %) (рис. 3.12) та рекомендували включати у такі програми теми про конкретні речовини, наслідки їх застосування та шляхи реагування на порушення.

Загалом, результати дослідження підтверджують, що комплексний підхід до боротьби з допінгом у фехтуванні є необхідною умовою забезпечення здоров'я спортсменів, підтримання високих етичних стандартів і розвитку виду спорту на національному та міжнародному рівнях. Впровадження запропонованих організаційно-методичних заходів сприятиме формуванню культури чесної гри, зменшенню випадків допінгових порушень і підвищенню авторитету фехтування як дисципліни, що дотримується принципів справедливості та безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про антидопінгову діяльність у спорті» від 31.03.2023 р. № 2011-IX. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-20#Text> (дата звернення 19.07.2025)
2. Всесвітній антидопінговий кодекс. 2021. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Antidopingova_dijalnist/vsesvitniy-antidopinogviy-kodeks.pdf (дата звернення 19.07.2025)
3. Конституція ЮНЕСКО (Статут Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури) від 16.11.1945 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_014#Text (дата звернення 30.07.2025)
4. Статуту Організації Об'єднаних Націй. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (дата звернення 29.07.2025)

5. Акуленко Т. М. Особливості відповідальності за вживання допінгу в спорті: міжнародно-правовий аспект. *Підприємництво, господарство і право*. № 10. 2019. С. 208–213.
6. Акуленко Т. М. Правові аспекти міжнародного співробітництва щодо антидопінгової діяльності. *Актуальні проблеми політики*, (62). 2018. С. 152-165.
7. Акуленко Т. М. Роль ЮНЕСКО в боротьбі з допінгом. *Правова держава*, (35). 2019. С. 79-88.
8. Акуленко Т. М., Акуленко Т. М., Акуленко Т. М. ВАДА та національні антидопінгові організації: особливості співробітництва. *Правове життя сучасної України: у 3 т.: матеріали Міжнар.* 2020. С. 56-59.
9. Акуленко Т.М. Міжнародно-правове співробітництво в боротьбі з допінгом у спорті: дис. ... доктора філософії: 293. Одеса. 2020. 200 с.
10. Басаманович А. Допінг–проблема сучасного спорту. *Збірник наукових праць*. 2025. С. 28-30.
11. Бехруз Х. Н. Міжнародно-правова відповідальність: теоретичний погляд. Монографія. Одеса: «Юридична література», 2017. С. 125-156.
12. Білик Ю. О., Бойко Ю. Ж. Проблеми вживання допінгу в сучасному спорті. *Наукове видання*. Кіровоград. 2016. С. 615-618.
13. Більченко А. Г., Окладна М. Г., Рижкова Ю. А. Спортивна дипломатія як сучасний засіб вирішення міжнародних проблем. *Право та інновації*. 2021. С. 42-48.
14. Василенко М. Становлення спортивного права в Україні як галузі юридичної науки в контексті розвитку міжнародного спортивного права. *Актуальні проблеми держави і права*. 2017. Вип. 78. С. 34-40.

15. Гета А.В. Допінг як не вирішувана проблема у спорті вищих досягнень. *Modern Scientific Research: Theoretical and Practical Aspects: collection of abstracts XXII Int. sci. and pract. Conf.* Oslo : ISU, 2024. Р. 209–213.
16. Гольонко І. Проблеми застосування заборонених препаратів в спорті. *Актуальні питання та перспективи інноваційного розвитку науки та освіти в умовах євроінтеграції*. Рівне. 2024. С. 214-217.
17. Гуржий О. С., Скрипченко О. Т. Правове регулювання з приводу боротьби з допінгом в Україні. In *The 17 th International scientific and practical conference «Science, trends and perspectives»*. 2020. С. 181-183.
18. Журавель О. А. Проблеми допінгу у сучасному спорті. In *The 4 th International scientific and practical conference – Modern research in world science*. 2022. С. 1084-1086.
19. Задорожна О., Хіменес Х. Р., Палатний А. Л. Особливості використання засобів відновлення та стимулювання працездатності у фехтуванні. *Науковий часопис Нац. Пед. Ун-ту ім. М. П. Драгоманова*. Київ, 2018. № 2(96). С. 35–39.
20. Іншина М.І., Мельник Я.Я. Забезпечення соціальних прав у спорті. *Монографія*. Київ, 2021. 272 с.
21. Константинов Д. В. Правові засади діяльності суб'єктів адміністративно-правових відносин у сфері фізичної культури і спорту. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2023. С. 28-32.
22. Короткий Т. Р. Імплементация норм-рекомендаций Міжнародної морської організації з охорони морського середовища у законодавство України. *Актуальні проблеми політики*. 2012. Вип. 45. С. 72-83.
23. Короткий Т. Р. Природа норм рекомендацій міжнародних міжурядових організацій (на прикладі рекомендацій ІМО у сфері охорони

морського середовища). *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 61. С. 395-403.

24. Короткий, Т.Р., Хендель, Н. В. Міжнародні стандарти у сфері боротьби з допінгом. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*, Миколаїв, 2020. № 23, 148–154.

25. Лазурно Ю. М. Зміст науково-методичного обговорення антидопінгової діяльності у спорті. *Olympicus: науковий журнал*. 2024. № 3. С.80-87.

26. Манзюк В. В. Міжнародно-правові стандарти щодо боротьби з допінгом у професійному спорті. *Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Право*. Ужгород, 2023. Т. 2. Вип. 76. С. 220-226.

27. Мельніков А., Шинкарук В., Жиров Д. Допінг та його вплив на спортивну конкурентоспроможність. *Південноукраїнські мистецькі студії*. 2024. № 1. С. 34–37.

28. Мельніков, А. В., Шинкарук, В. О., & Жиров, Д. В. Допінг та його вплив на спортивну конкурентоспроможність. *Актуальні проблеми мистецької педагогіки*. Випуск 1 (4). 2024. С. 34-37.

29. Міжнародний олімпійський комітет. Антидопінгові правила XXXII олімпійських ігор, Токіо 2020 (станом на березень 2021 р.) 2021. 49 с.

30. Петрова В. О., Попко Є. В. Удосконалення міжнародно-правового співробітництва у сфері протидії допінгу. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2020. С. 234-241.

31. Пількевич В. ЮНЕСКО у XXI ст.: нові виклики. *Європейські історичні студії*, (16). 2020. С. 107-114.

32. Правопорушення у спорті: допінг, поняття і історія розповсюдження. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 1. С. 291-295.

33. Самошкін В., Мелешко В., Гвоздак А., Яковенко А. Допінг в спорті та шляхи протидії порушенням антидопінгового законодавства. *Спортивний вісник Придніпров'я*, (1). 2020. С. 142-154.

34. Самошкін В., Мелешко В., Гвоздак А., Яковенко А. Допінг у спорті та шляхи протидії порушенням антидопінгового законодавства. *Спортивний вісник Придніпров'я*. Дніпро. 2020. № 1. С. 142–154.

35. Свистович Р. С. Спортивні масові заходи: історія, форми проведення, сучасний стан та їх значення для суспільства. *Ірпінський юридичний часопис*, (3 (16)). 2024. 53-65.

36. Сенько Г. Г. Історія виникнення та розвитку правового регулювання правопорушень у сфері спорту. Та повідомлення з історії України. *Історичний альманах*. 2013. С. 122-126.

37. Сергієнко В.М. Поняття допінгу та нормативно-правове регулювання боротьби з цим явищем. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури. Фізична культура і спорт: збірник наукових праць. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. С. 516–520.

38. Сметана О. К., Фаріонов В. М. Допінг як актуальна проблема сучасного спорту. *Розвиток фізичної культури та спорту: новітні виклики, проблеми та перспективи*. Миколаїв. 2022. С. 108-111.

39. Тимчик С. Г., Луценко А. С. Допінг і допінг–контроль. Порушення антидопінгових правил. Труднощі в лікуванні спортсменів. *Освіта і здоров'я підрастаючого покоління*. 2022. С. 107-111.

40. Тропін Ю. Допінг у спорті: бібліометричний аналіз. *Педагогічна наука і освіта XXI століття*, 4. 2025. С. 271-282. 6

41. Федерація каное України. Офіційний сайт. URL: <https://ukr-canoe.com.ua/> (дата звернення 18.07.2025)

42. Шиманова О. В. Етичні проблеми сучасного спорту. *Лекція з навч. Дисципліни «Етика і професійна етика» для студ. Спец. 017 «Фізична культура і спорт»*, 2018. 15 с.

43. Achieving the Objectives of the United Nations through Sport Attainder les objectifs des Nations Unions par le sport. URL: https://www.sportanddev.org/sites/default/files/downloads/achieving_the_objectives_of_the_un_through_sport_june_2008_1.pdf (дата звернення 29.07.2025)

44. Adami P., Koutlianos N., Baggish A., Bermon S., Cavarretta E., Deligiannis A., Furlanello F., Kouidi E., Marques-Vidal P., Niebauer J., Pelliccia A., Sharma S., Solberg E., Stuart M., Papadakis M. Cardiovascular Effects of Doping Substances, Commonly Prescribed Medications and Ergogenic Aids in Relation to Sports: a Position Statement of the Sport Cardiology and Exercise Nucleus of the European Association of Preventive Cardiology. *European journal of preventive cardiology*, 2022. №. 29(3). P. 559-575.

45. Negro M., Marzullo N., Caso F., Calanni L., D'Antona G. Opinion Paper: Scientific, Philosophical and Legal Consideration of Doping in Sports. *European Journal of Applied Physiology*, 2018. №.118(4). P. 729–736.

46. Schwarcz S. L. Soft Law as Governing Law. Duke Law School Public Law & Legal Theory Series Paper. 2019. № 8. URL: <https://ssrn.com/abstract=3307418>. (дата звернення 30.07.2025)

47. World anti-doping agency. Summary of Major Modifications and Explanatory Notes. 2025. *Офіційний ресурс*. URL: https://www.wada-ama.org/sites/default/files/2024-09/2025_list_explanatory_note_en_final_11_september_2024.pdf (дата звернення 17.07.2025)

48. World anti-doping agency. The 2025 Monitoring Program. *Офіційний ресурс*. URL: <https://www.wada-ama.org/sites/default/files/2024->

[09/2025 list monitoring program en final clean 11 september 2024.pdf](#)

(дата звернення 17.07.2025)

49. World anti-doping code international standard prohibited list 2025.

Офіційний ресурс. URL: [https://www.wada-ama.org/sites/default/files/2024-](https://www.wada-ama.org/sites/default/files/2024-09/2025list_en_final_clean_12_september_2024.pdf)

[09/2025list en final clean 12 september 2024.pdf](#) (дата звернення

17.07.2025)

ДОДАТОК А

АНКЕТА ДЛЯ СПОРТСМЕНІВ-ФЕХТУВАЛЬНИКІВ

Тема опитування: Обізнаність та ставлення до проблеми допінгу у спорті

Інструкція: Анкетування є анонімним. Просимо відповісти чесно на всі запитання. Ваші відповіді будуть використані виключно в наукових цілях.

1. Ваша стать:

☐ Чоловіча ☐ Жіноча

2. Ваш вік:

☐ до 18 років ☐ 18–21 ☐ 22–25 ☐ старше 25

3. Стаж занять фехтуванням:

☐ до 1 року ☐ 1–3 роки ☐ 4–6 років ☐ понад 6 років

4. Чи знаєте Ви, що таке допінг?

☐ Так ☐ Ні ☐ Частково

5. Які препарати, на Вашу думку, є допінгом? (можна обрати декілька варіантів)

☐ Анаболіки ☐ Бета-блокатори ☐ Знеболювальні ☐ Не знаю

6. Чи знайомі Ви з переліком заборонених речовин WADA?

☐ Так ☐ Ні ☐ Чув/чула, але не читав/читала

7. Чи проходили Ви антидопінгові інструктажі або навчання?

☐ Так ☐ Ні

8. Як Ви ставитесь до використання допінгу в спорті?

☐ Категорично проти ☐ Можна у виняткових випадках ☐ Не бачу проблеми

9. Як Ви вважаєте, чому спортсмени вживають допінг? (оберіть до 2-х варіантів)

☐ Бажання перемогти будь-якою ціною ☐ Психологічний тиск ☐ Вплив тренера або лікаря ☐ Недостатня поінформованість

10. Як Ви оцінюєте свій рівень знань про допінг:

☐ Високий ☐ Середній ☐ Низький ☐ Відсутній

11. Чи знаєте Ви, куди звернутися у випадку підозри на порушення антидопінгових правил?

☐ Так ☐ Ні

12. Чи підтримуєте Ви ідею просвітницьких програм із запобігання допінгу?

☐ Так ☐ Ні ☐ Можливо

13. Які теми Ви хотіли б висвітлити у подібних програмах? (відкрите питання)

.....